

Örebro Universitet
HumUS
Historia

Skjutande damer eller skyttar?

En kritisk diskursanalys av Västmanlandsskytteförbund mellan åren 1923–1963 utifrån
ett genusperspektiv.

Cajsa Myrberg

Självständigt arbete i historia 15 hp

Handledare: Izabela Dahl

Examinator: Peter Andersson

Vårterminen 2020

Innehållsförteckning

Inledning.....	1
Syfte och frågeställning.....	1
Tidigare forskning.....	2
Bakgrund.....	5
Västerländsk allmän kvinnohistoria.....	6
Kvinnorna och försvarsrörelsen.....	7
Kvinnor och idrottsrörelsen.....	8
Metod.....	9
Genusperspektiv.....	10
Genuskontrakt historiskt sett.....	11
Källmaterial.....	12
Begreppsförklaringar.....	13
Analys och diskussion.....	14
De kvinnliga skyttarna på 1920- och 1930 talet.....	14
Greta Sjöholm.....	18
Margit Jancke.....	19
De aktiva skyttekvinnorna på 1940-talet.....	22
Eivor Gunnarsson.....	24
1950-talets skyttekvinnor.....	25
Maj Johansson.....	25
Andra aktiva kvinnor.....	27
1960-talets ökande mängd med damer.....	29
Kvinnor som arbetar för skytterörelsen.....	30
Mannen som norm.....	32
Rekryteringsproblem som skapar förändring.....	34
Slutdiskussion.....	35
Vidare forskning.....	38
Skjutande damer i didaktiken.....	39
Sammanfattning.....	40
Källmaterial.....	41
Referenslista.....	41
Webbsidor.....	42
Tidningar.....	42

Inledning

På skjutbanan existerar fullständig jämlikhet mellan könen.¹

Jämlikhet mellan könen är skyttesportens paradord. Skyttesporten tillsammans med ridsporten är två av få sporter där kvinnor och män tävlar på lika villkor. I en värld där feminister strider för att kvinnor ska få samma rättigheter som männen är det intressant att studera en rörelse som fortfarande ses som en manlig sport, där kvinnor tävlar på samma villkor. Skyttesporten är relativt liten idag, 100 000 medlemmar i drygt 1000 olika föreningar² men har varit en av de största folkrörelserna och var en viktig del av det svenska försvaret. Än idag har skyttesporten en stark koppling till försvaret. Exempelvis har Svenska Skyttesportförbundet i uppdrag att utbilda skytteinstruktörer till både Hemvärnet och Försvarsmakten.³ Försvaret och skytterörelser ses som utpräglad manliga men var skytterörelsen en allt igenom manlig sysselsättning? Genom att undersöka Västmanlands skytteförbund kan man få en liten inblick i hur kvinnornas deltagande såg ut, det kan självklart se olika ut i olika delar av landet men undersökning är en startpunkt eftersom det i dagsläget inte är forskat på i någon större utsträckning, varken skytterörelsen i sig eller kvinnorna inom den. Det har blivit tydligt under utbildningen att historien som har använts för att undervisa i skolan lider brist på kvinnor och kvinnors historia. Forskningen om kvinnor har ökat och även forskningen om kvinnor inom idrott. Idrotten är en viktig del av vår historia och något som kan vara lättare för elever att ta till sig eftersom det är något de känner igen. Att kunna diskutera historia och genus utifrån sporter som säger sig vara jämställda kan ge bra ingångar till ett fördjupat historieintresse.

Syfte och frågeställning

Hur vi använder språket har stor påverkan på hur vi uppfattar sanningar och verkligheten. Ett ord som skytten kan förändra sin innebörd genom historien precis som ord som läkare och soldat.⁴ Läkare och soldat har förändrat från en manlig genuskodning till ord som kan vara både manligt och kvinnligt. Genom att använda sig av kritisk diskursanalys kan man analysera hur ord kan ändra innebörd och hur ord används. Syftet med undersökningen är att ta reda på hur och vad man skriver om kvinnorna inom Västmanlands skytteförbund från

---

¹ Meddelande från Västmanlands Skytteförbund Aug. 1961 s. 15.

² Svensk Skyttesport, *Information* <https://www.skyttesport.se/Information/> hämtad 2020-04-15.

³ Svensk Skyttesport, *Försvarsmakten* <https://www.skyttesport.se/forsvarsmakten/> hämtad 2020-04-15.

⁴ Eva Bolander och Andreas Fejes, *Diskursanalys* s. 91–115 I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, Upplaga 3, Liber, Stockholm, 2019 s. 92.

1923 fram till 1963, dvs en 40 års period. Genom att undersöka vad som skrivs eller inte skrivs kan man få en bild av hur situationen såg ut och om det skedde förändringar under 40 års perioden. Vår tolkning av ord är en viktig del av vår förståelse av omvärlden.

Kvinnorna är ofta en bortglömd del av skyttets historia och genom den här undersökningen kan de dels lyftas fram till ytan men även kunna visa på vilka diskurser som har varit rådande inom skytterörelsen. I en kritisk diskursanalys ställer forskaren frågor till sitt material för att ta reda på vilka rådande diskurser som finns. Frågor som vad, hur man talar om något, vad framställs som sanning och vad utesluter man hjälper till att komma framåt.⁵ Utifrån den här forskningens kontext har följande frågor utkristalliserats sig:

- Vad och hur skriver man om kvinnorna inom Västmanlands skytteförbund?
- Hur könskodas ordet skytten och sker det en förändring under perioden?
- Vad är det som exkluderas i texterna gällande kvinnorna?

Genom att ställa frågorna till materialet kan den här undersökningen bli en viktig ingång till vidare undersökningar om kvinnorna inom skytterörelsen som har varit osynliga som många andra kvinnor tidigare i historien som nu har kommit fram. Den kvinnliga idrottshistorien och kvinnans roll inom försvaret börjar bli allt mer utforskad.

Tidigare forskning

En av de mer tongivande forskarna inom kvinnliga idrottshistoria är Eva Olofsson som har skrivit avhandlingen *Har kvinnor en sportlig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Hon inleder med att skriva allmänt om den svenska idrottsrörelsens framväxt för att sedan fördjupa sig i Riksidrottsförbundet, Gymnastikförbundet och Fotbollsförbundet i relation till kvinnor och kvinnligt idrottande. Genom att avgränsa sig till kvinnor inom den svenska frivilliga idrottsrörelsen⁶ har hon kunnat belysa en del av svensk idrottshistoria. Olofsson kommer vid flera tillfällen tillbaka till att den moderna svenska idrotten är skapad av män för män.⁷ Hon menar att all tävlingsidrott utgår ifrån att utformning och regler ska vara densamma för alla och utgår ifrån att det finns likhet för alla.⁸

---

⁵ Bolander och Fejes, 2019 s. 98.

⁶ Eva Olofsson, *Har kvinnor en sportlig chans? Den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet*. Umeå universitet 1989 s. 18–19.

⁷ Olofsson, 1989 s. 56 och s. 182.

⁸ Olofsson, 1989 s. 192.

Kvinnans fysiska underlägsenhet kompenseras för att upphäva särarten och för att likheten skall uppnås. Samtidigt innebär detta att det kvinnliga idrottsutövandet automatiskt kan ges ett lägre värde. Antingen kommer kvinnor att prestera sämre, om reglerna är identiska, eller så måste de få handikapp för att komma upp till männens prestationsnivå.⁹

Olofsson har efter sin avhandling fortsatt att forska om genus och idrott och i artikeln *Den föränderliga kvinnligheten* gör hon en genomgång av kvinnoidrottens historia. Hon beskriver männens motstånd till kvinnligt idrottande och vilka strategier kvinnorna har använt för att få tillgång till idrotten på olika sätt. Artikeln sträcker sig fram till 2003 då den är publicerad och Olofsson konstaterar på slutet: ”Än råder inte jämställdhet i svensk idrott”¹⁰

Men dagens skyttesport visar att kvinnor och män kan tävla på samma villkor utan att prestera sämre eller bättre. Inom ridsporten är det samma villkor som gäller för män och kvinnor och det skriver Susanna Hedenborg om i jubileumsboken *Hästkarlar, hästtjejer, hästälskare- 100 år med Svenska Ridsportförbundet*. Hedenborg är professor i idrottsvetenskap och docent i ekonomisk historia. Hon forskar inom idrotten historisk och nutida med ett genusperspektiv.¹¹ Boken är skriven i uppdrag av Svenska Ridsportförbundet i samband med deras 100 års jubileum. Ridsporten har som skytterörelsen sin bakgrund inom det militära och för 100 år sedan var den vanliga ryttaren en man, idag är majoriteten av Svenska Ridsportförbundets medlemmar kvinnor.¹² Hedenborg skriver att det visserligen fanns kvinnor som red men de tillhörde överklassen.¹³ Fram till 1960-talet delades ryttarna in i kategorierna; Militära ryttare, civila ryttare, damer, utländska ryttare och utländska damer.¹⁴ Det kom att dröja fram till 1946 innan kvinnor ingår i kategorin ryttare.¹⁵ Det visar sig även att på 1920-talet finns det protester i protokoll mot att kvinnor tävlar i samma klass som män och man beslutar att endast om det står i tävlingsinbjudan att kvinnor är välkomna får de tävla.¹⁶ Det kommer sedan att dröja ända fram till 1959 innan de första kvinnorna fick gå utbildningen till ridlärare.¹⁷

I Storbritannien har ridningen inte varit lika viktig för militären utan där har istället rävjakten varit grunden till den ridsport vi ser idag. I artikeln ”Angels ans Amazons: Fox-hunting and

---

⁹ Olofsson, 1989 s. 192.

¹⁰ Eva Olofsson, *Den föränderliga kvinnligheten* Svensk Idrottsforskning Nr. 2 2003 s. 47.

¹¹ Malmö Universitet Forskare <http://forskning.mah.se/id/lusuhe>

¹² Susanna Hedenborg, *Hästkarlar, hästtjejer, hästälskare: 100 år med Svenska ridsportförbundet*, Svenska ridsportförbundet, Strömsholm, 2013 s. 14.

¹³ Hedenborg, 2013 s. 34.

¹⁴ Hedenborg, 2013 s. 56.

¹⁵ Hedenborg, s. 131.

¹⁶ Hedenborg, s. 57.

¹⁷ Hedenborg, s. 98.

sporting Emancipation för Women” skriver Erica Munkwitz om hur kvinnorna tog plats inom rävjakten och skapade sitt eget utrymme. Genom utvecklandet av damsadeln kunde kvinnor bli självständiga utan att förlora sin femininitet.¹⁸ Hon skriver: ”These female riders were even noted as being such good riders as to put their husbands to shame”¹⁹ De kvinnliga rävjägarna använder visserligen en annan utrustning än männen men lyckas minst lika bra som dem och de ses som jämbördiga under rävjakterna. Munkwitz menar att kvinnornas självständighet är en orsak till den starka suffragettrörelsen som drev fram kvinnlig rösträtt i Storbritannien.

Forskaren Helena Tolvhed har utgått ifrån Olofssons forskning och forskat vidare om damidrott och hennes avhandling, *På Damsidan, Femininitet, motstånd och makt i svensk idrott 1920 – 1990*, utgår ifrån Olofssons diskussion om likhet och särart och Joan W. Scotts teorier om genus. Tolvhed undersöker Svenska kvinnors centralförbund för fysisk kultur under 1920-talet, friidrotten för kvinnor under mellankrigstiden, rallydrottningen Ewy Rosqvist och Svenska handbollsförbundets dam verksamhet från 1930 till 1990. Tolvhed skriver att forskning om idrottskvinnor kan bidra till ”teoretisering av kropp och genus, menings- och skillnadsskapande”²⁰ och fortsätter ”Genushistorisk forskning om idrott har pekat på ett ”både-och”-perspektiv, där idrotten har kunnat verka såväl förtryckande som frigörande.”²¹ Ett exempel på det är sexualiseringen av kvinnor inom idrotten som har blivit allt starkare mot slutet av 1900-talet, för att få en chans att tävla på elitnivå behöver man även ett utseende som stämmer in i den heterosexuella normen och attraktionskraft som kvinna. Även om män i allt större utsträckning börjar exponera sina kroppar diskuteras kvinnor i en betydligt större utsträckning utifrån sitt utseende istället för sin prestation.²²

För en bredare bild av kvinnor och idrott i Skandinavien finns Kurt Klaudi Klausens artikel, *Women and Sport in Scandinavia: Policy, Participation and Representation*. Han gör en genomgång om hur det har sett ut för möjligheterna för kvinnor att utöva olika sporter och skillnader mellan de olika länderna. Han trycker på att sport och politik har en nära sammankoppling och att man inte bör bortse ifrån den. Sport var länge en viktig del av den

---

¹⁸ Erica Munkwitz, ”Angels and Amazons: Fox-hunting and Sporting Emancipation for Women.” I *The International Journal of the History of Sport* 35:6 511–529, 2018.

¹⁹ Munkwitz, 2018 s. 512.

²⁰ Helena Tolvhed, *På damsidan: femininitet, motstånd och makt i svensk idrott 1920–1990*, Makadam, Göteborg, 2015 s. 228.

²¹ Tolvhed, 2015 s. 229.

²² Tolvhed, 2015 s. 229.

militära utbildningen och därför var det heller inte intressant att låta kvinnor utöva sport.²³ Hans forskning sträcker sig fram till 1990-talet och diskuterar att även om kvinnorna allt mer utövar sport lyser de fortfarande med sin frånvaro i styrelser och som ledare i stor utsträckning.²⁴

Kvinnohistoria utifrån deras medverkan i försvaret har Fia Sundevall skrivit om i sin avhandling *Det sista manliga yrkesmonopolet, genus och militärt arbete i Sverige 1865–1989*. Hon skriver om kvinnornas väg från de frivilliga föreningarna till att ta steget in och bli jämställd med mannen även inom försvaret. Sundevall konstaterar att man använde sig av särartsargumentet för att skapa en plats för kvinnan inom försvaret, exempelvis har kvinnan mer lämpad än man att stå de långa ofta händelsefattiga passen vid luftbevakning eftersom kvinnan av naturen var mer tålmodig.²⁵ I hennes avhandling blir det även tydligt att när männen behövdes vid fronten blev det viktigare att kvinnor tog en plats i det inre försvaret.²⁶ Under 1950- och 1960- talet var krigsberedskapen hög och det frivilliga försvarsrörelsen jobbade ständigt för att kvinnorna skulle engagera sig mer för landets försvar.²⁷

Den här studien handlar om skytterörelsen som står med ena foten i idrottsrörelsen och andra foten i försvarsrörelsen och hur man skriver om kvinnan som vill vara del av det.

Skyttesporten är tillsammans med ridsporten en av de få sporter där man och kvinnor tävlar på samma villkor utan att det behövs handikapp. Tillskillnad från ridsporten som har fått en femininprägel så är skyttesporten än i dag maskulint kodad och kopplas ihop med försvaret. Den här studien kommer att hjälpa till att börja täcka det glapp som idag finns mellan forskningen om kvinnors idrottande och forskning om skytterörelsen. Det är en tidigare en i stort sett utforskad del av kvinnlig idrott- och försvarsforskning och det gör den extra intressant.

Bakgrund

För att underlätta har bakgrunden blivit uppdelat i västerländsk allmän kvinnohistoria, kvinnornas historia inom försvaret och inom idrotten. Genom det blir det tydligare vad som

---

²³ Kurt Klaudi Klausen, "Women and Sport in Scandinavia: Policy, Participation and Representation" *Scandinavian Political Studies*, (111–131) Vol. 19- No. 2 Scandinavian University Press 1996 s. 114

²⁴ Klaudi Klausen, 1996 s. 120.

²⁵ Fia Sundevall, *Det sista manliga yrkesmonopolet: genus och militärt arbete i Sverige 1865–1989*, Stockholm, 2011 s. 64.

²⁶ Sundevall, 2011 s. 81.

²⁷ Sundevall, 2011 s. 95.

hör till samhällets normer men även vad som kan skilja ut sig inom mer specifika områden som inte faller inom den generella kvinnohistorien.

Västerländsk allmän kvinnohistoria

Från cirka 1870 börjar det vi idag kallar industrisamhället träda fram allt mer vilket även leder till nya organisationsformer, arbetarrörelsen och föreningsliv.²⁸ Industrisamhällets framväxt innebar att kvinnorna fick möjlighet att arbeta och tjäna egna pengar,²⁹ mellan 1904 och 1909 kom den första vågen av feminism som syntes över hela Europa och Nordamerika.³⁰

Samhällspondeln slog dock tillbaka och hemmet och moderskapet blev återigen kvinnans viktigaste plats.³¹ När det gäller arbetarrörelsen var den en manlig angelägenhet på centralnivå men på den lokala nivån var arbetarrörelsen något som engagerade både män och kvinnor, men arbetarrörelsen prioriterade klassfrågan före kvinnofrågan. I samband med arbetarrörelsen skapades även fackföreningar enbart för kvinnor och det fanns en debatt om man skulle i större utsträckning organisera sig enligt kön eller könsblandat. I och med att männen var fler vann till slut organisationer som var könsblandade men i praktiken blev de helt mansdominerade.³² Männen var i majoritet på arbetsplatserna vilket gjorde att deras rättigheter blev viktigare. Borgerliga kvinnor organiserade sig i stor utsträckning i rent kvinnliga organisationer,³³ så som Fredrika Bremer-förbundet.³⁴

Under och mellan de båda världskrigen öppnades arbetsmarknaden upp för kvinnorna på ett nytt sätt, mycket på grund av bristen på män som kunde arbeta under krigen. Men kvinnans roll var fortfarande först och främst moderskapet och när man gifte sig förlorade man möjligheten att behålla sitt arbete. Först efter andra världskriget förändrade man synen på kvinnan som arbetar och man började istället införa mammaledighet för kvinnorna i många länder i Europa, bland annat Sverige.³⁵ I Sverige hade man redan 1937 infört ett inkomstprövat barnbidrag och 1948 blev barnbidraget generellt för alla barnfamiljer.³⁶ Trots

---

²⁸ Harald Gustafsson, *Nordens historia: en europeisk region under 1200 år, 2.*, [aktualiserade] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2007 s. 205–206.

²⁹ Gustafsson, 2007 s. 213.

³⁰ Merry E. Wiesner, *Gender in history: global perspectives*, 2nd ed., Wiley-Blackwell, Oxford, 2011, s. 156.

³¹ Yvonne Hirdman, *Genus: om det stabila föränderliga former, 2.*, [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003, s. 146.

³² Gustafsson, 2007 s. 219.

³³ Gustafsson, 2007 s. 222.

³⁴ Det finns mycket att berätta om Fredrika-Bremerförbundet som startades 1884 och driver än i dag kvinnofrågor. Mer läsning finns på <https://www.fredrikabremer.se> och <http://fredrikabremer.se/wp-content/uploads/2015/10/pdf-fbf-histora-klar2.pdf>.

³⁵ Wiesner, 2011, s. 73–74.

³⁶ Harald Gustafsson, *Fördjupning 5 Norden och omvärlden*, s. 853–866 I Sjöberg, Maria & Cassel, Kerstin (red.), *En samtidig världshistoria*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014, s. 863.

att man hade infört mammaledighet och barnbidrag var synen på 1950-talet att kvinnan naturligtvis skulle utbilda sig och arbeta men när barnen kom skulle hon naturligtvis bli hemmafru.³⁷

Kvinnorna och försvarsrörelsen

I slutet av 1800-talet växte sig nationalismen stark och varje person hade sin plats i nationen men skulle även veta sin plats. Kvinnorna var inget undantag och 1884 startade Augusta Wästfelt föreningen Svenska kvinnoföreningen för fosterlandets försvar.³⁸ Den förkortas SKFF och kom att kallas för "Kanonkvinnorna" i vardagligt tal. SKFF gjorde stora insamlingar och stöttade både skytterörelsen och försvarsmakten. Exempelvis gevär och ammunition till skytterörelsen och mark och pansartorn till försvarsmakten. De mötte motstånd med sina insamlingar eftersom kvinnor enligt normen inte borde engagera sig i försvarsfrågan utan istället engagera sig inom sjukvården.³⁹ Vid första världskriget start 1914 kallade staten in män till Landstormen men det visar sig snabbt att de förväntades själva stå för kläder och utrustning. SKFF och många andra kvinnoföreningar så som Kvinnorna och landet, Kvinnornas uppbåd osv, gör många och stora insamlingar till männen som ligger i beredskap.⁴⁰ Samtidigt som männen kallades in förväntades kvinnorna klara av vardagen på egen hand och man kan tänka sig att det även väckte frågor om det inre försvaret.

Efter första världskriget försvinner många av kvinnoföreningarna som var kopplade till försvaret men 1924 startar den svenska lottarörelsen, Landstormskvinnorna. Lottorna arbetade med insamlingar, försvarspropaganda, sjukvård och sömnad. Det fanns även kvinnoorganisationer som motsatte sig kvinnor inom försvaret, exempelvis Socialdemokratiska kvinnoförbundet. Men Kvinnoföreningarnas beredskapskommitté som var ett samarbetsorgan mellan flera olika kvinnoföreningar räknade 1939 att de hade 800 000 kvinnor i sina register som sa sig vara villiga att ställa upp som arbetskraft vid krig eller beredskap. Våren 1942 bröt sig Landstormskvinnorna ur Sveriges Landstormsföreningars centralförbund och startade Riksförbundet Sveriges lottakårer. Lottakåren gjorde stora insatser inom försvaret och var många gånger oavlönade trots att de utförde samma arbete som männen som fick ersättning. Efter långa diskussioner fick lottorna tillslut viss ersättning men betydligt mindre än männen. Ett exempel är de militära telefoncentralerna där lottor och

---

³⁷ Hirdman, 2003 s. 161.

³⁸ Fia Sundevall, *Augusta Charlotta Sofia Wästfelt*, www.skbl.se/sv/artikel/AugustaWastfelt, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon, hämtad 2020-04-19.

³⁹ Sundevall, 2011 s. 44–46.

⁴⁰ Sundevall, 2011 s. 48.

landstormsmän arbetade sida vid sida 1943, mannen fick från 300 kr i lön och kvinnorna från 87 kr i lön för samma arbete. Men vid tjänstgöring vid luftbevakningen var jämställdheten större, där fick alla oavsett kön 1 kr om dagen, fritt uppehälle, resor och sjukvård. Här övades både kvinnor och män i vapenvård, gevärsföreläsning och skytte. Den stora skillnaden mellan män och kvinnor var dock att kvinnorna enbart fick använda sitt tjänstevapen för självförsvar. Det här var ändå betydligt mycket mer än vad kvinnor i andra länder fick rätt till. I Norge var det förbjudet för kvinnor att skjuta för att kunna döda, däremot fick de ladda vapen åt männen. I Storbritannien och USA var det helt förbjudet för kvinnor inom militärtjänstgöring att hantera vapen.⁴¹

Kvinnor och idrottsrörelsen

Idrottsrörelserna växer fram under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet framför allt i städerna där industrialiseringen gör att arbetarna även har en fritid.⁴² Kvinnorna hade inte fritid i samma utsträckning utan det var framför allt borgerlighetens kvinnor som började utöva sporter som tennis, badminton och golf som även kunde ses som sällskapsspel. Några kvinnor utövade också konståkning, ridning, cykel men framförallt gymnastik.⁴³ Man var orolig för att kvinnan skulle ta skada av idrottande och Riksidrottsförbundet uttryckte sig så här om idrottsmärken i början av 1900-talet:

... därest ett idrottsmärke för kvinnor skall göra någon nytta och kunna locka större antal kvinnor till kroppsövningar måste sådana idrottsarter uteslutas, som förutsätter en hård efter manligt mönster bedriven träning då kvinnans fysik inte lämpar sig för en oavbruten träning och åtskilliga av de bland de manliga ungdomen förekommande idrottsgrenar lätt kunna inverka skadligt på flertalet kvinnor.⁴⁴

I Sverige har idrotter sen tidigt 1900-tal haft olika märken för att visa att man har klarat av saker inom sin idrott. Exempelvis simborgarmärket som instiftades 1934, men med skillnaden att män skulle visa att de kunde simma 200 meter medan för kvinnor räckte det med 150 meter.⁴⁵ Tanken med märkena var att männen skulle ha en sporre för att hålla sig vältränade inför ett eventuellt krig. I de skandinaviska länderna har sport varit både utbildning och nationens försvar och staten har gett ekonomiskt stöd. Speciellt skytterörelsen har varit viktig för Norge, Danmark och Sverige som ett stöd till försvaret och staten har stöttat både

---

⁴¹ Sundevall, 2011 s. 48 – 68.

⁴² Olofsson, 1989 s. 23.

⁴³ Olofsson, 2003 s. 41.

⁴⁴ Hedenborg, 2013 s. 42.

⁴⁵ Hedenborg, 2013 s. 42.

ekonomiskt och materiellt. I Danmark fanns det en konflikt mellan ”popular federations” där gymnastik och gevärsskytte ingick och ”sports federation” där exempelvis fotboll, friidrott osv ingick. Den stora skillnaden mellan de olika sammanslutningarna var om man skulle se utövandet som sport eller om det stod för något annat, exempelvis landets försvar där skytterörelsen stod.⁴⁶ Skytterörelsen står med en fot i idrottens värld och en fot i försvarets värld, likheten däremellan är att kvinnorna inte har fått samma utrymme som männen, varken då eller i dagens historieskrivning.

Metod

För att kunna undersöka hur man talade och därmed såg på kvinnan som aktiv skytt kräver att man undersöker sitt material metodiskt. Genom att använda mig av kritisk diskursanalys kan jag undersöka vad som skrivs och vad som inte skrivs om kvinnorna. Materialet kommer att läsas ingående och de delar som är intressanta för studien analyseras närmare.

Kritisk diskursanalys riktar fokus ”både mot de diskursiva praktikerna som konstruerar världsbilder, sociala subjekt, sociala relationer inklusive maktrelationer, och mot den roll som dessa diskursiva konstruktioner spelar i främjandet av bestämda sociala gruppers intressen.”⁴⁷

I den här undersökningen undersöks maktförhållandet mellan män och kvinnor och hur det ser ut inom skytterörelsen. Maktrelationen påverkas dels av rörelsens diskurs och dels av samhällets diskurs. Genom att dekonstruera texter kan vi få upp ögonen för både vad de innesluter men även vad de exkluderar, ofta utan att vi är medvetna om att texterna gör det.⁴⁸

Dekonstruktionen av källmaterialet kommer bestå av att lyfta ut ord och meningar och skärskåda vilken betydelse de hade i sin kontext och vilken påverkan de hade. Genom att studera vilken roll språket som maktresurs kan undersökningen visa på de sociokulturella normerna.⁴⁹

Diskursen står således inte enbart för en redogörelse av vad som äger rum i samhället, utan den utgör också en process där mening skapas. Makt är vanligtvis något centralt eller i varje fall en ”given” bakgrund när man försöker förstå varför vissa diskurser är mer privilegierade än andra och vilken roll som makt spelar i förhållande till dem.⁵⁰

---

⁴⁶ Klaudi Klausen, 1996, s. 114–116.

⁴⁷ Marianne Winther Jørgensen & Louise Phillips, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000, s. 69.

⁴⁸ Bolander & Fejes, 2019, s. 93.

⁴⁹ Alan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Upplaga 3, Liber, Stockholm, 2018, s. 651.

⁵⁰ Bryman, 2018, s. 651.

Kritisk diskursanalys behöver inte vara neutral utan kan vara en del av det som skapar förändring.⁵¹ Den här forskningen kommer att utgå ifrån Norman Faircloughs kritiska diskursanalys genom hans tredimensionella modell:

1) Textens egenskaper, (text) 2) de produktions och konsumtionsprocesser som är förbundna med texten (diskursiv praktik) och 3) den bredare sociala praktik som den kommunikativa händelsen är en del av (social praktik).⁵²

Den diskurs och genre som källmaterialet är producerat ur visar även den sociala praktiken. Skribenterna har skapat en text som de antar att läsaren förväntar sig möta. I och med att det handlar om en förening finns det ingen agenda att väcka opinion eller diskussion utan man förmedlar det läsaren vill ha. Ett sätt att tolka materialet i sin kontext är att använda sig av intertextualitet vid diskursanalys, genom att se samband mellan olika texter kan en bredare bild skapas och det blir tydligare vilken diskurs som styr. För att undersökningen ska vara giltig behöver man studera diskurserna utifrån de sociala strukturer som de verkar inom.⁵³ Att rycka dem ur sitt sammanhang och analysera dem utifrån dagens sociala praktiker skulle ge en felaktig bild, något som forskare behöver vara medveten om. Kritisk diskursanalys är därmed en lämplig metod att använda tillsammans med ett genusperspektiv.

Genusperspektiv

För att kunna analysera mina frågor kommer jag att utgå ifrån genusteori:

Att blottlägga hur det görs genus och hur genus verkar är, vid sidan av de konkreta handlingarna för att förändra verkligheten, den mest verksamma strategin för att underminera genusgörandets fortsatta orättvisor.⁵⁴

Genusforskaren Yvonne Hirdman förklarar att genom att använda begreppet genus kan man förstå och diskutera allt, inte enbart det som är kroppsligt.⁵⁵ Hon menar även att ”Talet är verklighet, speglar villkor och verklighet och skapar villkor och verklighet”⁵⁶ Talet i mitt fall kommer att vara de texter som är producerade. Om talet är verkligheten ska det alltså kunna visa vilka villkor och verklighet som skapades för kvinnorna inom Västmanlands skytteförbund genom att läsa de texter som produceras. Fanns det uttalade hinder mot kvinnor som sköt eller finns det kanske ett dolt förtryck som männen själva inte har reflekterat över.

---

⁵¹ Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 70.

⁵² Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 74.

⁵³ Bryman, 2018 s. 652–654.

⁵⁴ Hirdman, 2003 s. 6.

⁵⁵ Hirdman, 2003 s. 16.

⁵⁶ Hirdman, 2003 s. 25.

Hirdman använder sig av begreppet genuskontrakt för att påvisa att det är något som går åt båda hållen, mannens rättigheter – kvinnans skyldigheter, kvinnans rättigheter – mannens skyldigheter. Det här gör även att man kan få en förståelse för varför kvinnor har varit en del av att upprätthålla genuskontrakten och även ondgjort sig över kvinnor som har brutit mot dem.⁵⁷ Förändring av genusvillkoren anses endast kunna ske om någon inträffar som gör att det inte längre än rimligt att sträva efter genuskontraktets uppdelning.

Genuskontrakt historiskt sett

Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet var genuskontraktet konstruerat så att mannen och kvinnan var helt skilda kön och bör därför vara helt olika.⁵⁸ Den viktigaste orsaken var att kvinnan kunde bära och föda barn, något som mannen inte kunde. Alltså måste hon var något helt annat än mannen. Det medförde även att de kvinnor som inte gifte sig eller kunde få barn av någon anledning såg som en sämre kvinna.⁵⁹ Det här kan även kallas särartsdiskussion och användes även av kvinnorna för att hävda sin rätt och ett exempel är gymnastiken som skapar ett nytt utrymme för kvinnor där mannen inte får plats.⁶⁰ När kvinnan kom in i yrkeslivet blev det problematiskt eftersom hon då klev in på en plats där mannen redan verkade. Att gå in i den andras sfär är problematiskt och enligt Hirdman är kvinnan den som måste förändras medan mannen förändrar området istället för sig själv:

... där män går över till kvinnoområden och gör kvinnosaker, måste dessa områden och saker förändras, men där en kvinna går in på manliga områden och gör karlasaker, måste hon förändras.⁶¹

Genom att titta på skytterörelsen och även göra jämförelser med ridsporten kommer jag att undersöka om det kan finnas några spår av att kvinnorna var tvungna att förändras för att välkomna eller om det är rörelsen som förändras för att skapa utrymme.

Från mitten av 1900-talet förändrades genuskontraktets premisser i och med samhällets förändringar och nu växte en annan ideologi fram:

[...] hon som människa utbildar sig och lönearbetar tills Hon som kvinna föder barn och är hemma med dem till skolan börjar, varefter Hon som människa tar vid igen med lönearbete.”⁶²

---

⁵⁷ Hirdman, 2003 s. 67.

⁵⁸ Hirdman, 2003 s. 36–37.

⁵⁹ Hirdman, 2003 s. 126.

⁶⁰ Olofsson, 2003 s. 43.

⁶¹ Hirdman, 2003 s. 67.

⁶² Hirdman, 2003 s. 161.

Kvinnan förväntades att utbilda sig och tjäna pengar för att sedan ta hand om hemmet tills barnen var stora nog att klara sig själva. Då skulle hon återgå till att hjälpa till med försörjningen av hemmet. Först på 60-talet började man på allvar tala om jämställdhet och lika lön för lika arbete. Det blev även viktigt att pojkar och flickor skulle få samma uppfostran och utbildning.⁶³ Men trots att man talar om jämställdhet går det inte att komma ifrån att mannen har makten i samhället, de tjänar mer, har skrivit lagtexter som gynnar dem och de har den fysiska överlägsenheten. I och med att mannen har makten har han även möjligheten att gå sin egen väg. Han behöver inte passa in i en roll som man, utan en man kan ha många olika roller, utseende och intressen.⁶⁴ Från att mannen är normen för människan är steget till att vara det normala kort. Exempelvis kan man lyfta ord som polis och brandman där mannen är det normala och kvinnan blir abnormiteten.⁶⁵ Den här studien vill försöka undersöka skytterörelsen och om den manliga normen är tydlig eller om det råder jämställdhet. Genom att studera källmaterialet utifrån en kritisk diskursanalys med ett genusperspektiv kan man förhoppningsvis få fram vilken diskurs som var rådande under undersökningsperioden.

Källmaterial

Källmaterialet bygger på Västmanlands skytteförbunds arkivmaterial som förvaras vid Arboga arkivcentrum. Det material som jag har använt till största del är *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund*. Ett häfte i A5 storlek med 15–20 sidor om Västmanlands skytteförbund har gett ut varje månad mellan åren 1925 och 1963. Häftena innehåller allt som Västmanlands skytteförbund ville förmedla ut till medlemmarna, inbjudningar till årsmöten och protokoll efter årsmöten och sammandrag av styrelsemöten. Den innehåller även sammanfattningar från Skytteriksdagen som hölls varje år där alla rikstäckande beslut togs. Vissa föreningar skickar även in sina protokoll från sina årsmöten och skrivs ut i form av sammanfattningar där de viktigaste punkterna lyfts fram. Det finns även inbjudningar till alla större tävlingar inom förbundet och referat från tävlingar inom förbundet och resultatlistor. Det finns även referat från större tävlingar runt om i Sverige där Västmanlands skytteförbund har varit representerat. En stående punkt i alla *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* var att skriva om eventuella dödsfall, jämna födelsedagar och lyfta fram enskilda personer som Västmanlands skytteförbund anser bör lyftas fram. Under krigsåren finns det även meddelande från hemvärnet och försvaret. När medlemstalen börjar sjunka lägger man stora

---

⁶³ Hirdman, 2003 s. 163–164.

⁶⁴ Hirdman, 2003 s. 47.

⁶⁵ Hirdman, 2003 s. 60.

delar av bladet till att ge tips om hur man kan öka rekryteringen och lyfter fram föreningar som har lyckats väl.

I arkivdelen ”Äldre handlingar inbundna” finns den inbundna boken *1923 Handlingar rörande 30-årsjubileet och tävlan om Mälarpokalen III*. I den finns originalhandlingar föreningarnas insända berättelser om hur respektive föreningarna har startat. Det finns även en sammanställning av föreningarnas insända berättelser som var tänkt att tryckas till 30-årsjubileet men det blev av oklara anledningar ingen jubileumstidskrift då.

Sammanställningen har däremot använts som materialet till 50- och 100-årsjubileernas skrifter.

I och med att årsmöte och styrelseprotokollens återfinns i *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* har jag trots att de finns tillgängliga i arkivet inte använt mig av dessa handlingar. Jag anser att *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* ger en bredare bild av vad Västmanlands skytteförbund vill förmedla. Styrelsen har beslutat vilket material som ska delas i tidningen och därmed speglar den vad de vill framföra.

Begreppsförklaringar

För att förstå kontexten av undersökningen behöver man ha vissa kunskaper om några begrepp som återkommer i materialet. Ord och begrepp som finns i olika kontexter har olika betydelser och det är viktigt att känna till dem. Det finns många olika grenar och klasser som kan vara svåra att förstå.

Olika grenar

Grenarna utgår först från vilken typ av vapen man hanterar. Det vapen som var aktuellt under undersökningsperioden var framförallt armégevär. Man talar ibland om miniatyrgevär, vilket är kaliber .22 men den har inte någon framträdande plats. Efter andra världskriget dyker är kulsprutepistol upp och utvecklas till en egen gren inom skytterörelsen.

Inom varje vapengren finns det sen olika grenar. Inom armégevär talade man om skolskjutning, fälttävlan och närstrid. Skolskjutning, som ger andra associationer idag, är det som idag kallas banskytte. Man kan antingen enbart ligga med rem stöd, eller skjuta ställning, där man ligger, står på knä och står upp. Fälttävlan heter idag enbart Fält och ska inte blandas ihop med ridsportsgrenen fälttävlan. Fälttävlan går till så att man rör sig runt en bana i en patrull. Den som har lagt banan har ställt målen på för skytten, okända avstånd. Skytten måste på kort tid avgöra hur långt det är till målet och anpassa skyttet efter avståndet.

Kulsprutepistol skjuts som fälttävlan eller som närstrid. Vid närstrid ska hela laget skjuta tillsammans och rycka fram som i strid, mål för mål. Även armégevär har grenen närstrid.

På tävlingar inom skytte är deltagarna indelade i olika klasser för att det ska vara intressant för alla att vara med även om det finns de som är skickligare. I resultatlistor kan man se förkortningar som F för fälttävlan. I vissa fall förekommer även RM- klass vilket betyder riksmästerskap, vilket är en tävling på riksnivå men inte svenska mästerskap. I dag förekommer i vissa fall RM-klasser på SM-tävlingar för de som inte har kvalificerat sig till SM.

Klassindelning

Till skillnad från andra sporter men i likhet med skolan utgår man ifrån klass 1 för att sedan arbeta sig uppåt i klasserna. Den allra lägsta klassen var rekrytklass, dvs klassen för de nyrekryterade skyttarna. Den klassen har helt försvunnit idag. Inledningsvis i skytterörelsen fanns det klass 1, 2 och 3. Under tiden för undersökningen utökar man antalet klasser och lägger till klass 4, Elit och veteranklass. Indelningen i klasserna 1-elit utgår ifrån prestation, vid bra prestationer flyttas man upp till nästa klass. För klassen veteran utgår man istället ifrån ålder och från att man har fyllt 45 år kan man välja att tävla i veteranklass istället för prestationsklass.

Analys och diskussion

Studien följer de kvinnliga skyttarna i kronologisk ordning och avslutar med två kortare teman *Kvinnorna som arbetade för skytterörelsen* och *Mannen som norm*. Genom att undersökningen är kronologisk blir förändringar över tid synliga. De två avslutande teman knyter ihop studien och ger en större bild av de rådande diskurserna.

De kvinnliga skyttarna på 1920- och 1930 talet

I de tidiga dokumenten från Västmanlands skytteförbund nämns kvinnor endast i form av medföljande damer till skyttar eller som serveringsansvarig vid tävlingar. Det går att diskutera om det kanske inte fanns några kvinnliga skyttar och det kan ha varit fallet i Västmanland. Men tittar man på hela Sverige så kan man i Svensk Skyttetidskrift från 1904 läsa om Friherrinnan Elisabeth Klingspor som har erövat både brons och silvermärket, brons 1902 och silvermärket 1903.⁶⁶ Jag har studerat årsmötesprotokoll från 1893 fram till 1925 utan att

---

⁶⁶ Svensk Skyttetidskrift 12 mars 1904.

hitta några spår av aktiva kvinnor i Västmanlands skytteförbund. I *1923 Handlingar rörande 30-årsjubileet och tävlan om Mälarpokalen III* fanns det däremot ett intressant dokument insänt från Kungsåra-Kärro-Irsta Skytteförening som bildades 26 juli 1914. I föreningens brev står det att första styrelsen bestod av ordförande och föreningsstiftaren inspektör A. Vesterdahl, styrelseledamöterna, organisterna G. Vinkvist och N. F. Nyström, lantbrukaren V. Johansson samt fröken Stina Nilsson.⁶⁷ I samma bok finns det en sammanställning av alla föreningars inskickade brev inför 30-årsjubileet men i den sammanställningen nämner man inte fröken Stina Nilsson.⁶⁸ Det är svårt att veta något mer om omständigheterna med en kvinna i den första styrelsen och det skulle vara intressant att ta reda på mer. Det ställer även frågor om varför man valde att inte skriva ut det i sammanställningen men det är svårt att sja om.

Västmanlands skytteförbunds tidning *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* börjar komma ut 1925 och från och med nu började kvinnorna bli synliga även om de är få. De kvinnor som syns finns i resultatrapporteringen och det är svårt att veta om hur många de verkligen var. Kvinnorna verkade många gånger få starta utanför tävling eller i egen klass. Ett exempel är från rapporteringen om Västmanlands skytteförbunds tävlingar om statspris 4–5 september 1925. Under rekrytklassens resultat finns en rubrik ”Extra pris”, och där står det att Fru Ella Phillip, Kungsör med 87 p har fått Hederspris. Tittar man på resultaten ser man att rekrytklassen vanns av G. Jancke på 50 p. Så Fru Ella Phillip var tydligen betydligt bättre skytt än rekrytklassens vinnare.⁶⁹

Vilken klass kvinnorna startar i är olika från tävling till tävling, ibland har de damklasser,⁷⁰ ibland startar de i samma klass som männen.⁷¹ Det skulle kunna vara så att om det enbart är en dam får hon tävla bland männen men inte heller det verkar vara genomgående. Även om kvinnorna finns med i resultatlistorna skrivs det inte om varken klassen eller vinnaren i referaten som annars tar upp allt som har hänt under tävlingsdagarna, alltifrån vilka som bemannande expeditionen till hur duktiga lottor har stått för kaffekokningen och redogörelser av alla andra klassers vinnare. Det finns flera exempel på att kvinnorna tävlar och har egna

---

⁶⁷ *1923 Handlingar rörande 30-årsjubileet och tävlan om Mälarpokalen III*

⁶⁸ *1923 Handlingar rörande 30-årsjubileet och tävlan om Mälarpokalen III*

⁶⁹ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1925 N:o 9 s. 6.

⁷⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1928 N:o 8 s. 11, *Meddelande från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 3 s.1, *Meddelande från Västmanlands Skytteförbund* 1931 N:o 11 s. 6–8.

⁷¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1928 N:o 9 s. 12.

klasser men nämns inte i referaten från tävlingarna.⁷² Det hänger inte på att kvinnornas resultat är sämre än männens, resultaten är ofta de samma som männens. Ett exempel är från tävlingen Sala Skyttekrets vandringspris sommaren 1930. Damklassen vinnas av Ida Eriksson från Tärnsjö med 123 p, och på andra plats kom Margit Jancke, Kila. Resultatet för Ida Eriksson hade räckt till seger i den lägsta klassen på tävlingen, Klass 1, som nu vanns på 11 lp och i Klass 2 hade hon slutat på en 8:e plats.⁷³ Ett undantag finns dock när Kungsörs skytteförening har statsprisskjutning och skriver i referatet: ”Glädjande att se de höga resultaten i de lägre klasserna, som bådar gott för Kungsörs skytteförenings framtid. Ej mindre än fem fullträffar i rekrytklassen, en i 1 klass. och en 95: a i damklassen samt alla andra vackra poäng i de lägre klasserna.”⁷⁴ Här nämner man alltså damklassen i samma mening som de övriga klasserna och att damerna har varit bra.

Ibland är det även oklart vilka resultat kvinnorna har, men man skriver att de har fått hederspris i resultatlistorna. Ett exempel är fältskjutning i Kila där 250 skyttar har deltagit, där det finns en damklass med två skyttar, Anna Lisa Sandell och Karin Stenström där båda fick hederspris.⁷⁵ Samtidigt som man inte skriver om kvinnorna som är med och tävlar verkar man vara mån om dem. Vid Förbundets skolskjutning september 1934 finns det ingen damklass men man skriver en egen rad där Fru A. Falt har fått ett extra pris med resultatet 48 p. Som jämförelse resultatmässigt skulle hon ha hamnat på plats 23 i klass 1.⁷⁶ Vidare kan man läsa från april 1939 om Västerås skyttekretsfältskjutning. I referatet kan man läsa: ”Efter prisutdelningen hyllades pristagarna på sedvanligt sätt, särskilt då pristagarinnan fr. Anna-Lisa Sandell.”⁷⁷ Det intressanta är att hon hamnade på 11:e plats och tävlade tillsammans med männen.⁷⁸ Man anser det alltså som en bra prestation och hyllar kvinnan specifikt över männen som har presterat ett bättre resultat. Det man kan fråga sig är det som inte skrivs ut, hyllas hon för att hon presterade betydligt bättre än vad man hade kunnat vänta av en dam? Genom att göra henne till något speciellt talar man om att det var ovanligt för kvinnor att lyckas och därmed talar man även om att det inte är någon idé för kvinnor att vara med.

---

⁷² Västerås skarpskytteförening sin första propagandatävling med över 200 tävlande och här har man Damernas klass där Fru Ethel Hellblom har vunnit. *Meddelande från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 7 s. 2f.

⁷³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 7 s. 9 f.

⁷⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 12 s. 10.

⁷⁵ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1933 No:7 s. 9.

⁷⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1934 No:9 s. 5.

⁷⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1939 N:o 4 s. 11.

⁷⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1939 N:o 4 s. 11.

79

I oktober 1939 skriver man en artikel om Norbergs skyttegilles 45-årsjubileum och invigning av ny skjutbana. Där finns en bild med både män och kvinnor framför huset med gevär i händerna och bildtexten säger: ”En grupp skyttar vid paviljongen vid nya skjutbanan”⁸⁰ Det gör alltså ingen skillnad mellan män och kvinnor utan alla benämns som skyttar. Det är en av de första gångerna studien visar att man inte gör någon skillnad och tydligare blir det i texten.

Norbergs skyttegille står idag rustat att taga emot mer än dubbelt så många skyttar, och jag vädjar till varje svensk man och kvinna att gå in i hemortens skytteförening. Då gör ni eder plikt mot eder själva och mot vårt älskade fosterland.⁸¹

Det här är den första gången där man hittar att både kvinnor och män uppmanas att gå in i skytteföreningarna. Kvinnorna är uppenbarligen i minoritet jämfört med männen men ställs i första ledet när fotografiet ska tas. Norbergs skyttegille verkar visserligen se skillnad på män och kvinnor men anser att båda är lika viktiga för landets försvar. Det var under samma period som lottarörelsen växer sig starkare⁸² och båda rörelserna talar för de fosterländska känslorna.

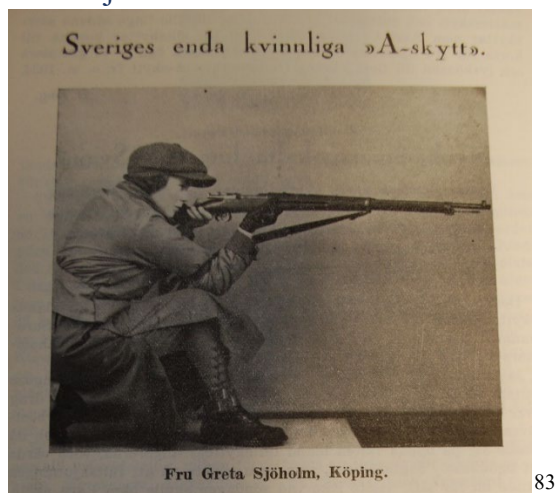
⁷⁹ Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund 1939 N:o 10 s. 7.

⁸⁰ Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund 1939 N:o 10 s. 7.

⁸¹ Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund 1939 N:o 10 s. 8.

⁸² Sundevall, 2011 s. 58.

Greta Sjöholm

Den första kvinnan som får pryda framsidan av *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* är Greta Sjöholm i november 1936.⁸⁴ Hon blev A-skytt 1934 men då har man valt att inte nämna det alls. En förklaring skulle kunna vara att hennes största framgångar skedde när hon sköt för Flens Skyttegille och alltså inte tillhörde Västmanlands Skytteförbund. Men från 1933 har hon tillhört Västmanland. Det enda man skriver om tävlingar inom Västmanland är:

Hon har med växlande lycka deltagit i tävlingar inom förbundet. Hennes största seger hittills är helt säkert årets tävling inom Köping – Arboga skyttekrets, där hon blev mästerskytt och guldmedaljör. Vid detta tillfälle fingo sådana storskyttar som Axel Carlsson, Skedvi m. fl. elitskyttar komma till korta för fru Sjöbloms ”säkra hand och säkra öga”. Vi gratulerar och lyckönskar till fler sådana framgångar. A-Skytt fr. o. m. 1934.⁸⁵

Tittar man närmare på vilka ordval man använder så har hon haft ”växlande lycka” och ”säker hand och säkra öga”. Allt fokus var på prestationen och även om det nämns att hon är gift står det inte vem hon är gift med. Här väljer man ett foto på fru Sjöholm i tidstypisk skytteposition, med kjolen uppknäppt för att kunna knästå på ett bra sätt. Det skulle kunna ses som utmanande att visa upp en uppknäppt kjol men samtidigt ser man byxorna där under. Man väljer även att nämna mannen som hon har besekrat och kallar honom ”storskytten”, frågan är vad det säger om fru Sjöholms prestation, är hon då bättre än en storskytt eller ska hon inte räknas eftersom hon är kvinna?

⁸³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s. 1.

⁸⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s.1.

⁸⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s.1–2.

Längre fram i samma nummer skriver man om Köping- Arbogas skyttekrets mästerskap för 1936 och med i rubriken står ”Fru Greta Sjöholm, Köping, mästerskytt.”⁸⁶ I texten kan man läsa:

I mästerskapsskjutningen inträffade en sensation, i det tävlingens enda kvinnliga deltagare, fru Greta Sjöholm, Köping, distanserade samtliga manliga kolleger och lade beslag på mästerskapet genom att skjuta 188 poäng.⁸⁷

Här lyfte man fram att hon var betydligt bättre än de män som tävlade tillsammans med henne. Något som går emot genusordningen där männen ska vara den bättre. Det verkar även straffa sig för fru Sjöholm, när män har vunnit görs ofta intervjuer med dem i tidningen men här får aldrig fru Sjöholm själv komma till tals utan man talar bara om henne. För att vara den enda kvinnliga A-skytten i Sverige så skriver man väldigt lite om henne i Meddelande från Västmanlands Skytteförbund.

Margit Jancke

Under 30-talet är den kvinna som återkommer mest i resultatlistorna Margit Jancke. Redan mars 1930 vid Västmanlandsförbunds fälttävlan, i damklassen nämns Margit Jancke.⁸⁹ Lite senare samma månad erövrar hon Köpman Edvin Johanssons hederspris vid en annan tävling, men hennes resultat presenteras inte.⁹⁰ Vid Västmanlands skytteförbunds tävling om statspriser 1930 finns det en damklass och rekryteringsklass för damer. Damklassen vinnas av Margit Jancke och i rekrytklassen finns Maja Andersson och Astrid Johansson, båda från

⁸⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s. 12.

⁸⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s. 12.

⁸⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1937 N:o 5 s. 1.

⁸⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 3 s.1.

⁹⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 3.

Kungsör.⁹¹ Även i mars 1931 vinner Margit Jancke damklassen.⁹² Men vid Förbundsskjutningarna i augusti har hon lämnat damklassen och tävlar och vinner i klass 1. Det finns fortfarande en damklass, men varken Margit Janckes vinst eller damklassens segrare nämns i referatet.⁹³ Sen följer en period där hon hoppar mellan damklass och olika klasser tillsammans med männen. 1932 vid jubileumsskjutningarna i Kila så har Margit Jancke fått flytta tillbaka till damklassen där hennes resultat inte presenteras utan man skriver enbart att hon fick ett hederspris.⁹⁴ I mars skriver man om förbundets fältskjutningar om statspris i Sala. Här finns det återigen en damklass som vinnas av Ida Eriksson, följt av M. Jancke och Signe Friman.⁹⁵ Värt att notera att Margit inte skrivs ut utan enbart initialerna. Men vid Skultuna skytteförenings 70 års jubileumstävlingar i april 1932 finner man M. Jancke i klass 2 tillsammans med männen.⁹⁶

På samma sätt vandrar Margit Jancke mellan klasserna 1933, i mars vinner hon damklassen vid en tävling.⁹⁷ I april skriver man från fältskjutningarna i Arboga, där Margit Jancke startar klass 3 och kommit på 26 plats med 16p. Damklassen vinnas av Karin Stenström på 10 p följd av Ingrid Pettersson och Lisa Sandell.⁹⁸ I november 1935 kan man läsa om en tävling i Kila Skyttegille. Där finns det ingen damklass men Margit Jancke hamnar på 5:e plats i klass 2.⁹⁹ Här har hon alltså hoppat ner en klass. I decembernumret gör man ett referat från Stockholms stads frivilliga skarpskytteförenings 75 års jubileum där det var 1447 deltagare och man berättar om de framgångar som västmanlandsländska skyttarna har haft. Här finns återigen Margit Jancke, den här gången på plats 171 i klass 4.¹⁰⁰ Här har hon alltså tagit två steg uppåt i klasserna. För männen är reglerna väldigt klara om vilken klass de ska tillhöra men för damerna verkar det mer vara upp till dem själva eller tävlingsledningen på den aktuella tävlingen.

I december 1936 finns en rapport från Västmanlands skytteförbunds vinterfältskjutning i Sala. Där hittar man Margit Jancke som segrare i klass 3. I referatet från tävlingen kan man läsa: ”Särskilt hjärtliga applåderad bland dessa blev Margit Jancke, Kila som vann Klass III i

---

⁹¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 9 s. 3ff.

⁹² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1931 N:o 3 s.3.

⁹³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1931 N:o 9 s. 6 f.

⁹⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1932 N:o 2 s. 10.

⁹⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1932 N:o 3 s. 3f.

⁹⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1932 N:o 4 s. 1 ff.

⁹⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1933 N:o 2 s. 9–12.

⁹⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1933 N:o 3 s. 1–5.

⁹⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1935 N:o 11 s.15.

¹⁰⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1935 N:o 12 s. 9f.

tävlingen på vackert resultat.”¹⁰¹ Det här är första gången jag hittar att man kommenterar hennes vinst i referatet. Kommentaren handlar enbart om hennes resultat och ingenting annat, precis på samma sätt som man skriver om männen. I maj 1937 finns Margit Jancke på första sidan med ett foto och artikel. ”Västmanlands skytteförbund kan återigen presentera en duktig skyttekvinna, nämligen fröken Margit Jancke, Kila.”¹⁰² I texten kommer det delvis fram varför fröken Jancke har vandrat mellan de olika klasserna:

Vid en del tävlingar, där kvinnligt inslag förekommit, har tävlingsledningen valt visa sin tacksamhet till damerna för deras insats i aktivt skytte, oberoende av resultat, genom att lämna dem ett litet hederspris. Detta system har fr. Jancke bestämt undanbett sig. Hon ställer käckt upp till tävlan med sina manliga deltagare, vilket är mycket hedersamt för henne, och sign. därför velat omnämna några av hennes goda resultat i hård konkurrens under fältskyttesäsongen 1936–1937.¹⁰³

Det förklarar även varför det ibland har varit så att kvinnorna har nämnts med att de har fått hederspris men inte deras resultat. Man vill uppmuntra kvinnorna och samtidigt särskilja dem från männen. Jancke bryter mot det här när hon vägrar finna sig i att tävla i damklassen. Det skulle kunna förklara varför man inte skriver något om hennes tidigare men här verkar normerna har luckrats upp och man avslutar med:

Dessa förnämliga resultat och därmed goda placeringar i hård konkurrens är väl värt ett omnämnande och framför sign. förbundets gratulation samt lycka till i fortsättningen.¹⁰⁴

Att hon tävlar bland männen gör att man faktiskt vill skriva om hennes goda resultat. För att få uppmärksamhet måste hon göra sig lik männen och tävla på deras villkor. Det vill säga för att få plats i mannens sfär måste hon förändra sig och först då får hon även uppmärksamhet. Det är även värt att notera att artiklarna om fru Sjöholm och fröken Jancke kommer i numer efter varandra trots att båda har haft en lång karriär tidigare inom skyttet.

Men Margit Jancke återfinns bara en gång till, i april 1938 har hon kommit på 8:e plats i klass III ¹⁰⁵ I januarinumret 1939 kan man läsa om Fältskjutning i Sevala. Här har en Margit Karlsson, Kila placerat sig på 8:e plats i klass 3.¹⁰⁶ Min gissning är att det är Margit Jancke som nu har gift sig och heter Karlsson istället i och med att man förflyttas upp i klasserna

---

¹⁰¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 12 s. 18.

¹⁰² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1937 N:o 5 s. 1.

¹⁰³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1937 N:o 5 s. 1.

¹⁰⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1937 N:o 5 s. 2.

¹⁰⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1938 N:o 4 s. 9f.

¹⁰⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1939 N:o 1 s. 10 f.

utifrån resultat och jag har inte tidigare sett någon Margit Karlsson. Visserligen har Margit Jancke vandrat mellan klasserna själv men att vid första tävlingen placeras i klass 3 känns orimligt. Det är vanligare att damerna knuffas ner en klass än flyttas upp. Där efter har jag inte återfunnit henne i några resultatlistor, varken som Jancke eller Karlsson. En tolkning av det är att den hon har gift sig med inte har något intresse av skytte och hon har i sin roll som hustru varken tid eller möjlighet att åka och tävla på samma sätt som när hon var ogift. Det som kan vara intressant är att länsassessor Per Jancke var ordförande i Kila Skyttegille, som ingår i Västmanlands Skytteförbund, åren 1927 till 1942,¹⁰⁷ mitt antagande är att han är pappa till Margit Jancke men några bevis för det finns inte i denna undersökning. Däremot har jag fått det muntligt bekräftat av äldre medlemmar i Kila Skyttegille.

De aktiva skyttekvinnorna på 1940-talet

På 1940-talet är kvinnorna ännu färre, åtminstone de som syns i resultatlistorna.¹⁰⁸ I mars 1941 skriver man om Förbundets fältskjutning på skidor, och här har åtminstone två damer startat "Flygflottiljen hedrade denne tävlingens äldste deltagare med sin bronsmedalj och samma utmärkelse fingo också de båda deltagande västeråsdamerna, Ebba Andersson och Majken Ramkvist "för att dom var så kända"¹⁰⁹ Hur de stod sig resultatmässigt får man inte veta. Men det är en förändring att man börjar skriva om kvinnorna i referaten och inte bara i resultatlistorna. Att de får pris för att de kända istället för resultatet kan man tolka som om man ser lite overseende på deras deltagande och att man vill ge dem priser och uppmuntra dem även om de inte riktigt räknas. Det man tydligt kan se är att texten var skriven av män för män, en man hade inte funnit sig i att få pris för att han var känd, det hade sett som en stark nedvärdering av hans prestation. Mannen får pris för att han trots sin höga ålder presterar på ett bra sätt, kvinnorna för att det är "kända". Samtidigt blir det även en nedvärdering av den äldre mannens prestation, den var alltså inte så mycket mer värd än vara "känd" i och med att de fick samma pris.

I juli 1941 kan man läsa om Kungsåra – Kärrbo – Irsta skytteförenings nya skjutbanas invigning. I resultatlistan här finns Fru Svea Hennig, Västerås med 68p utom tävlan. Resultatmässigt skulle hon med 68 p hamnat på delad 3:e plats i klass II¹¹⁰ Varför hon är med utom tävlan förklaras inte. En tolkning skulle kunna vara att hon är ensam kvinna och istället för att skapa en damklass skjuter hon utanför tävlingen men under samma tidsperioder dyker

---

¹⁰⁷ *Västmanlands Skytteförbund 1893–1993 Jubileumshäfte* s. 27.

¹⁰⁸ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1940 N:o 9 s. 5–7.

¹⁰⁹ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1941 N:o 3 s.18 f.

¹¹⁰ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1941 N:o 7 s. 14 f.

kvinnor upp i de vanliga resultatlistorna tillsammans med männen. Exempelvis Förbundets skolskjutningar i Västerås, där vinnas rekrytklassen Sabina Rydman, på 6:e plats finns Anna-Lisa Ramberg.¹¹¹ Från 1940-talet och framåt verkar kvinnorna tävla tillsammans med männen och damklasser försvinner helt från resultatlistorna. En förklaring till att damklasserna slopades helt kan ha varit att kvinnorna från 1940 var en del av det svenska försvaret även om det var som frivilliga. 1943 var det drygt 5 600 kvinnor som arbetade inom luftbevakningen,¹¹² och många av de män som var engagerade i skytteföreningarna var även landstormsmän som arbetade sida vid sida med kvinnorna i försvaret. Normen förändras till att kvinnorna kan vara en del av försvaret och hantera vapen på samma sätt som männen. Även om kvinnorna i aktiv strid inte får skjuta för att döda så tränas de att skjuta.

Ytterligare en förklaring till varför så få kvinnor syns till kan finnas i rapporten från Skytteriksdagen 1943 och motionen *Anslag till kvinnliga skyttar*:

Utskott n:r 2 hade att behandla bl.a ÖÄ:s förslag till underdånig anhållan, att även kvinnliga medlemmar av skytteföreningar må kunna upptagas såsom anslagsberättigade. Utskottet föreslog Överstyrelsen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om proposition till 1944 års riksdag om anslag till kvinnliga skyttar i åldern 17–47 år, oavsett om de voro bundna genom kontrakt vid krigsmakten eller ej.¹¹³

Skytteföreningarna fick alltså ett pengabidrag för varje aktiv, manlig skytt i föreningarna och nu ville man även få anslag för kvinnorna. Men det kommer att dröja innan man får igenom den här frågan. Det talar åtminstone för att skytterörelsen i stort var positivt inställda till att kvinnorna skulle vara med och skjuta tillskillnad från ridsporten som först 1946 tillät kvinnor att tävla på samma villkor som männen, dock med undantaget svår och medelsvår fälttävlan som ansågs för svårt för kvinnorna.¹¹⁴ I en rapport från skytteriksdagen 1952 skriver man, ”Vidare föreslog utskottet ÖS följande: - att kvinnliga skyttar skulle bli anslagsberättigande i likhet med de manliga”¹¹⁵ Det verkar vara staten som inte anser att det finns något behov av kvinnliga skyttar, det kommer att dröja ända fram till 1955 innan kvinnor blir anslagsberättigade på samma sätt som männen.¹¹⁶

---

¹¹¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1941 N:o 9.

¹¹² Sundevall, 2011 s. 63.

¹¹³ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1943 N:o 7 s. 6.

¹¹⁴ Hedenborg, 2013 s. 60.

¹¹⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 7 1952 s. 5.

¹¹⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 10 1955 s. 10–11.

Eivor Gunnarsson

Mellan åren 1945–1950 var det en enda kvinna som syntes i resultatlistorna. I rubriken till texten om Förbundets fältskjutning på skidor 1945 hittade man ”Fröken Eivor Gunnarsson, Sala, sköt som en mästare och åkte skidor ”som en hel karl” bland 200 deltagare”¹¹⁸ Där under en bild av Fröken Eivor Gunnarsson. I referatet från tävlingen skriver man:

Bland de 200 startande blev Sala-flickan Eivor Gunnarsson mäkta populär. Hon var enda kvinnliga deltagare men sköt som en mästare och åkte skidor som en hel karl, varför hennes seger i klass IB blev oerhört populär. Hon presterade också ett så förstklassigt resultat, att hennes manliga kolleger inte behövde skämmas för att de togo stryk.¹¹⁹

Hon jämförs alltså med männen och det konstateras att hon åker skidor som ”en hel karl” vilket i den kontexten ska tolkas som ett positivt omdöme. Det var tydligen även viktigt att lyfta fram att hon sköt så bra att det inte ska falla någon skugga över männen som var sämre än henne som kvinna. I juli 1945 segrade hon igen och i texten skriver man: ”I klass 2 segrade amasonen Eivor Gunnarsson, Sala”¹²⁰ I decembernumret skriver man om Trestadstävlingen som gick i Fagersta 1945.¹²¹ Här skriver man: ”Den enda kvinnliga deltagaren i tävlingen var Eivor Gunnarsson, Sala. Hon blev trea på goda 78 poäng endast en poäng efter segraren. Bra gjort!”¹²² Som segrare är hon en amason och när hon blir trea lyfter man ändå fram att hon

¹¹⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1945 N:o 3 s. 12.

¹¹⁸ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1945 N:o 3 s. 12.

¹¹⁹ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1945 N:o 3 s. 13.

¹²⁰ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1945 N:o 7 s. 10.

¹²¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1945 N:o 12 s. 17 f.

¹²² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1945 N:o 12 s. 18.

bara var en poäng efter segraren. Man skriver heller inget om segraren utan nämner enbart Gunnarssons resultat. Ordvalet amason är intressant, den svenska lottaföreningen skrev i sitt rekryteringsmaterial "Obs, inga amasoner önskas" och Sundevall menar att de försökte avskräcka kvinnor som ville bli soldater.¹²³ I samband med Gunnarsson verkar det vara ett positivt omdöme och trots att det var under krigsåren verkar det inte finnas något motstånd till att hon tävlar och vinner.

1950-talets skyttekvinnor

I materialet från 50-talet var det svårt att hitta kvinnorna, resultatlistorna sträcker sig över flera sidor under den här perioden och det var svårt att få syn på kvinnonamn. Några fanns dock, exempelvis Maj Johansson.

Maj Johansson

124

I april 1950 skriver man om Skytteförbundets generalmönstring i fälttävlan för 1950. Mot slutet av referatet skriver man:

P S. En ny kvinnlig mästergytt börjar visa sig i Köping? Fru Maj Johansson, född Lindfors heter hon. Fru J. fick en lång och varm applåd för sin goda prestation i klass 3 vid den stora skyttetävlingen i Köping. Sveriges enda kvinnliga mästergytt, visade att kvinnan ingalunda saknade möjligheter att hävda sig bland männen på skyttestigen.¹²⁵

Här verkar man vilja lyfta att kvinnorna kan hävda sig lite bra som männen. Inte heller nämner man vem hennes man är utan hon får stå som sin egen person även om man skriver fru. Det verkar dessutom som om hon är helt själv som kvinnlig tävlingsskytt den här perioden åtminstone på den höga nivån. En fråga som dyker upp är att när blev hon

¹²³ Sundevall, 2011 s. 70.

¹²⁴ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* N:o 4 1958 s. 5.

¹²⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 4 1950 s. 8.

mästerskytt och varför har hon inte synts till tidigare? Om hon i april 1950 är i klass 3 borde hon ha tävlat tidigare också. I majnumret 1952 skriver man om Skytteförbundets generalmönstring i fälttävlan. ”Ett extra pris överlämnades till den enda kvinnliga deltagaren i tävlingen, fru Maj Johansson, Köping.”¹²⁶ Hur det gick för henne skriver man däremot inte och här har det alltså återkommit extra priser till damerna. I decembernumret 1957 skriver man om Arboga skyttegilles 95-årsjubileum som firades med en stor tävling.¹²⁷ I referatet kan man läsa om fru Maj Johansson från Köping som blev sju i RM klassen och i liggande klassen blev fru Ingrid Olsson femma. ”Det var hedrande av de båda damerna att gå med i en stortävling och nå så hedrande placeringar.”¹²⁸ Här skriver man om deras resultat och det är åtminstone en kvinna till med förutom fru Johansson, men man verkar ha glömt bort att man några år tidigare har beskrivit fru Johansson som en mästerskytt och nu är det istället hedrande att hon har kunnat klara av en sån stor tävling.

Aprilnumret 1958 innehåller ett referat från Skytteförbundets generalmönstring i fälttävlan. Bilden som finns föreställer Maj Johansson bakom geväret. Bildtexten lyder: ” Bland de manliga deltagarna hävdade sig fru Maj Johansson, Köping finfint i klass 3.”¹²⁹ Vidare i referatet kan man läsa:

Spinnsidan representerades av framgångsrika Maj Johansson, Köping som placerade sig som fyra med 22 träff i klass 3 mot klassegrarens 27 träff, medan Lillemor Johansson, Kolsva föll bort alldeles ur prislistan.¹³⁰

Om man läser mellan raderna så fanns det även höga förväntningar på Lillemor Johansson men hon misslyckades. I april 1960 kan man läsa om Torstuna skytteförenings 50-årsjubileum och Skytteförbundets generalmönstring i fälttävlan.¹³¹ Här var fru Maj Johansson, Köping med och man skriver: ”F 3 hade som segrare Sven Staffansson, Östervåla med 24 tr. med fru Maj Johansson, Köping, på andra plats med 22 tr. Hennes serie 6-5-6-3-2. Ett vackert resultat i den hårda tävlingen.”¹³² Värt att notera att segrarens serie inte nämns. Fru Johanssons serie är alltså viktigare att visa. Tillskillnad från tidigare behöver man tydligen inte förklara att det inte är något fel att bli slagen av en kvinna. I november 1963 skriver man om Skarpskyttetträffen i Kolbäck, i referatet kan man läsa: ”här hade Maj Johansson, Köping,

---

¹²⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 5 1952 s. 11.

¹²⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 12 1957 s. 2–5.

¹²⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 12 1957 s. 3.

¹²⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 4 1958 s. 5.

¹³⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 4 1958 s. 7.

¹³¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 4 1960 s. 1–5.

¹³² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 4 1960 s. 3.

chans till topplacering men genom en felbedömning på sista stationen missade hon två figurer och föll till femte plats.”¹³³ Här lyfter man henne trots att hon hamnade på femteplats och har gjort en felbedömning.

Andra aktiva kvinnor

En annan Maj som var viktig för skytterörelsen var Maj Lindqvist som inte tillhörde Västmanlands skytteförbund men i september 1955 kan man läsa om henne i *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund*.

Mälardalens skytteförbund har korat sin ”Mälardrottning

En enastående händelse i tävlingens historia var, att mästerskytten blev en kvinna, nämligen S-T:s Idrottskvinna 1953, fru Maj Lindqvist, Rosersberg. Hon och Ingvar Jansson, Uppsala, nådde båda 190 poäng, varför särskjutning måste företagas. Maj Lindqvist visade där sin klass och sköt utmärkta 47 poäng mot Janssons 41. Serien 5 skot knst och 5 skott stående. Hon är emellertid ej helt okänd bland elitskyttarna i landet utan har under de senaste åren vid flera tillfällen varit med i toppstriden i större tävlingar.¹³⁴

Maj Lindqvist är den kvinna som skyttesporten lyfter fram som den första kvinnliga skytten som nådde några framgångar. På många sätt är hon också det eftersom hon fick möjligheten att resa och tävla för Sverige utomlands. Rapporter om Maj Lindqvist dyker upp lite då och då i *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund*.¹³⁵ I numret efter verkar man tycka att det är viktigt att lyfta fram kvinnorna och har en artikel som heter ”Kvinnan och skytterörelsen”. Man inleder med att skriva om fru Lindqvist och vilken prestation hon gjorde.¹³⁶ Man går sedan vidare till att diskutera hur det ser ut för kvinnliga skyttar inom Västmanlands skytteförbund och lyfter då fram Greta Sjöholm från 30-talet.

Förr var det inte så gott ställt med anslagen, men det kvinnliga inslaget saknades inte för det inom skytterörelsen. I Västmanlands skytteförbund hade vi under 1930-talet förmånen att ha Sveriges **enda kvinnliga A-skytt** i våra led.

Fru Greta Sjöholm, Köping var under 1930-talet Svenska skytterörelsens enda kvinnliga A-skytt. [...] Alltså, arbeta för att få flera kvinnor med i rörelsen.¹³⁷

---

¹³³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* nov. 1963 s. 13.

¹³⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 9 1955 s. 13.

¹³⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 9 1956 s. 16.

¹³⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 10 1955 s. 10.

¹³⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 10 1955 s. 10–11.

Här väljer man alltså att ta upp Greta Sjöholm istället för att lyfta fram exempelvis Maj Johansson som var aktiv just då. Man har redan tidigare benämnt Maj Johansson som mästerskytt så hon borde vara tillräckligt bra för att lyftas fram. Den sista meningen ”Alltså, arbeta för att få flera kvinnor med i rörelsen.”¹³⁸ är intressant, här gör skytteförbundet ett uttalande om att föreningarna borde arbeta mer för att kvinnorna ska bli med i rörelsen. Strax under artikeln kommer en annan artikel.

Det blev en kvinnlig skytt, som vann Einar Järlemarks prisgevärd 1956, nämligen Axel Hedlunds fru Elvy. Det var ju en sensation i och för sig, men kanske inte en alltför stor överraskning i initierade kretsar. Man hade nog väntat sig, att det skulle bli en andraklassare i år, då inte mindre än 6 stycken från denna klass kvalificerat sig för finalen. Andra platsen belades för övrig även av en andraklassare, Arne Vestman, och först därefter kom tre stycken femteklassare, av vilken Holger Olsson var värst.¹³⁹

Texten är lite svårtolkad, är det en sensation att hon vinner trots att hon är kvinna eller är det en sensation att någon från de lägre klasserna vinner? Man får nog ändå tolka det som att det var en sensation att en kvinna hade vunnit. Fru Hedlund presteras också som Axel Hedlunds fru, istället för att se henne som en egen person. Det verkar allt viktigare att skriva om vilka män kvinnorna tillhör tillskillnad från tidigare kvinnor där de har stått helt fritt även om det var fru Sjöholm, fröken Jancke och fröken Gunnarsson. I Decemblemumret 1956 skriver man om Säterbo skytteförenings 25-årsjubileum. På bilden ser man en kvinna och fyra män och bildtexten lyder:

Populäraste pristagare var Ingeborg Larsson, yngst i den kända skyttefamiljen, Alfred Larsson, Stavik, med pappan till höger om sig. [...] Ingeborg Larsson är yngste telningen i den berömda skyttefamiljen Larsson i Stavik med pappa Alfred i teten [sic!], följd av fyra aktiva skyttesöner och dottern Ingeborg. Vilken familj slår den prestationen?¹⁴⁰

Här var det pappan som var viktig att lyfta fram och att hon hade fyra aktiva bröder som skjuter. Att lyfta fram männen omkring kvinnor med framgångar verkar vara ett mönster som återkommer i flera sporter vid den här tiden. Tolvhed skriver att hon har upptäckt samma tendens i det material som hon har studerat ”...kvinnors idrottsframgångar förklaras utifrån männen runtomkring dem, pojkvänner, fäder och ledare som har träna och gett stöd, vilket blir

---

¹³⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 10 1955 s. 11.

¹³⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 10 1956 s. 17–18.

¹⁴⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 12 1956 s. 12.

ett förminskande av kvinnans egna prestation och det arbete hon har lagt ner.”¹⁴¹

Meddelanden från Västmanlands skytteförbund var dock inte konsekventa i det, maj 1958 kan man läsa om Västmanlands skytteförbunds fjärde stora fältskjutning med Kpist. ”En kvinna med kulsprutepistol är ju en ovanlig syn: Eja Eriksson, Norberg deltog med äran i klass I, där hon bland 17 deltagande skyttar kom på åttonde plats med 18 träffar.”¹⁴² Här nämner man istället inte om hon är fru eller fröken eller om det är någon annan man som skulle kunna ta åt sig äran för hennes prestation. Det är även intressant att man väljer att lyfta hennes prestation där hon hamnade i mitten av prislistan. Min tolkning av det är att det handlar om kulsprutepistol och som relativt ny gren var det ännu mer ovanligt med en kvinnlig skytt.

1960-talets ökande mängd med damer

Under början av 1960-talet ökar antalet kvinnliga skyttar som syns i *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund*. Lillemor Söderlind vinner i februari 1961 klass 2,¹⁴³ i mars samma år vinner Lillemor Johansson klass 3 ”F3: 1) Lillemor Johansson, Kolsva 27 tr. En seger värd en särskild honnör.”¹⁴⁴ Vilket skulle kunna förklaras med att hon får dagens högsta resultat. I augusti kan man läsa om Vattenfallsmästerskapen i Västerås. I texten kan man läsa:

Två damer bland de 224 tävlande stred tappert med sina manliga kolleger. Fru Gun Svensson, Stockholm har sedan 11 års ålder flitigt deltagit i skjutningar och i flera år deltagit i verkets tävlingar tillsammans med Ulla-Britt Larsson, Motala. På skjutbanan existerar fullständig jämlikhet mellan könen. De fick tävla på samma villkor som männen.¹⁴⁵

Här är det väldigt tydligt att skytterörelsen vill trycka på att det är jämlikt mellan könen vilket kan förklaras med tidsandan som råder under 60-talet. Men när man till Västerås Skarpskf. 100-årsjubileum i augusti 1962 och lyfter in delar ”Några uttalande från pressen”¹⁴⁶ faller man tillbaka till 1950-talets syn på kvinnorna.

Damera kommer: Det verkar som om skytteamasonerna mer och mer börja tränga sig in bland de manliga skyttarna. De tar även från dem topplaceringarna. Se bara på Lillemor Söderlund, Blötberget, Lillemor Johansson, Kolsva och Majvor Berglund,

---

¹⁴¹ Tolvhed, 2015 s. 152.

¹⁴² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* N:o 5 1958 s. 10.

¹⁴³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* Febr. 1961 s. 17.

¹⁴⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* Mars 1961 s. 5.

¹⁴⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* Aug. 1961 s. 15.

¹⁴⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* Aug. 1962 s. 1–2.

Skultuna. Nu gäller det verkligen att grabbarna börjar träna för att hålla dem på stången i fortsättningen.¹⁴⁷

Det här var ett urklipp från dagspressen istället för skytteförbundets egna rapportering. Det finns en skillnad i hur man skriver och fokus hamnar på att männen måste passa sig. Tolvhed skriver att begreppet amason kan peka mot något som skaver, det finns en spänning mellan det feminina och den maskulint kodade skyttet.¹⁴⁸ Dagspressen verkade se det som ett problem att kvinnorna ger männen stryk på tävlingsbanan och mannen bör se sig hotad. Det här tar skytteförbundet upp och i november 1962 där man skriver om Stadsmatchen Falun – Sala:

Utmärkta damprestationer. Faluns Maja Kindlund blev sensationellt trea i högsta klassen och förutom Elly Hedlund, Sala, som prickade in 78 p. kan nämnas Elvy Hedlund blev fin femma i klass tre. Deras män får skärpa sig ordentligt om inte deras fruar ska ta hem familjemästerskapet.¹⁴⁹

Varför man väljer att skriva om att männen var dåliga när kvinnan vinner är svårt att säga. Det kan vara att samhällsnormen gör att man tror att det var såhär man skulle skriva. Även om kvinnorna tävlar på samma villkor som männen finns det en förväntan på att männen ska vara bättre. Det verkar dock bara ha varit ett kort återfall, i september 1963 skriver man om Julipokaltävlingarna ”I tävling B som omfattar fem skott i varje ställning vann K.A. Blom, Kumla, klass 4 på 68 poäng en poäng före dagens bästa dam Majvor Berglund från Skultuna som hade 67.”¹⁵⁰ Här finns det ingen kommentar om att det är problematiskt för männen att bli slagna. Skytteförbundet verkar vara ambivalenta i sitt förhållande till kvinnorna, å ena sidan säger man att skyttet är jämställt och å andra sidan skriver man att männen var dåliga som förlorade mot kvinnorna.

[Kvinnor som arbetar för skytterörelsen](#)

De aktiva kvinnorna var som studien visar relativt frånvarandra under 1930- och 1940 talet. Kvinnorna som arbetade för skytterörelsen skriver man istället mer om. Från 1928 då Föreningen Västerås Landstormskvinnor bildades i Västerås skriver man gärna positiva reaktioner på de lottor som serverar maten.

Emellertid då detta skrives har förening Västerås landstormskvinnor bildats med omkring 200 inskrivna medlemmar och har föreningen nybliven som den är, redan

---

¹⁴⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* aug. 1962 s. 2.

¹⁴⁸ Tolvhed, 2015 s. 153.

¹⁴⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* nov. 1962 s. 17.

¹⁵⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* sept. 1963 s. 11.

hunnit med praktiskt arbete dels under tvenne landstormsövningar och dels vid skyttarnas fälttävlan vid Lista den 25 sistlidna mars, där ”lottorna” på ett berömvärt sätt skötte förplägnaden åt skyttarna. Vår önskan är, att ”Västerås Lottorna” i fortsättningen vid våra större tävlingar, särskilt i fältskytte, vill tillhandahålla varm dryck, smörgåsar m.m.¹⁵¹

Här kan man se att lottornas viktigaste uppgift var att servera och se till att skyttarna inte blev hungriga. I sammandraget från Kungsörs skytteförenings årsmöte 1929 kan man läsa att de har utsett en damkommitté, vilket kan låta som om de är engagerade i skyttet. Dock var damkommitténs arbete att servera och skapa priser till tävlingarna.¹⁵² Det som blir tydligt från Kungsörs skytteförenings årsmöte är att kvinnorna var medlemmar i föreningen, det går att se på punkten om medlemsavgiftens storlek. För passiva medlemmar är den satt till 3 kr, för aktiva medlemmar är den 2 kr och för damerna är det 1 kr i medlemsavgift.¹⁵³ Kvinnorna fick bli medlemmar men betalade en lägre avgift, frågan är om det är pga. att de inte ses som aktiva eller för att de ansågs ha mindre pengar att röra sig med. Det kan även vara en förväntan att de ska bidra med arbete i större utsträckning än vad som förväntas av männen.

När det gäller de lottaföreningar och kvinnor som står för kaffeserveringen nämner man de betydligt oftare än kvinnorna som har tävlat. I referaten skriver man gärna om den goda förplägnaden och att lottornas försäljning har gått bra.¹⁵⁴ Att serveringen var en viktig del av tävlingarna blir tydligt: ”Lottorna bör ha en eloge för sitt arbete. Skyttarna skulle stå sig slätt utan dem.”¹⁵⁵ Vid andra tävlingar står det: ”först kraftigt hurrat för de damer, vilka förestått serveringen av kaffe och läskedryck.”¹⁵⁶ eller ”...ett tack till lottorna som stått för den lekamliga välfägnande.”¹⁵⁷ Det man kan fråga sig är om det kanske handlar om att kvinnorna gör det kvinnorna förväntas göra, kvinnans plats är att sköta maten åt mannen som är ute och tar hand och försvarar kvinnan.¹⁵⁸

I första numret 1933 kan man läsa Gustav Dahlbergs inlägg *Kvinnoföreningar*. Han lyfter fram Västerås skarpskytteförenings kvinnoförening som genom sina handarbeten har dragit in 700 kr till föreningen. Han avslutar med:

---

¹⁵¹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1928 N:o 4 s. 2–3.

¹⁵² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1929 N:o 2 s. 10.

¹⁵³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1929 N:o 2 s. 10.

¹⁵⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 11 s. 3 f. och *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1931 N:o 12 s. 3f.

¹⁵⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1932 N:o 5 s. 12.

¹⁵⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1934 No:10 s. 8f.

¹⁵⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 7 s. 14.

¹⁵⁸ Hirdman, 2003 s. 126.

Skytteföreningsstyrelser, är kassan dålig så rekommenderar undertecknad en liten kvinnoförening till hjälp. Uppvakta därför damerna, vilka säkert med glatt hjärta ställa sig till förfogande även för detta ändamål och med varm hand arbeta för en ordnad ekonomi till stöd för Eder förening.¹⁵⁹

Här blir det tydligt att det är männen som är föreningen och kvinnorna ska hjälpa till och stötta männen i deras förening. Inte att de är en del av föreningen. I aprilnumret skriver man om Arboga Skyttegilles syförening, där man har pratat med ”...en av Arboga stads mest intresserade skyttedamer, nämligen fröken Karin Stenström.”¹⁶⁰ Till skillnad från de damer som har vunnit skyttetävlingar väljer man här att faktiskt tala direkt med fröken Stenström. Men inte med ett ord nämns det att Karin Stenström även tävlade i skytte.¹⁶¹ Hennes prestationer som skytt var alltså mindre värda än hennes insats med att dra in pengar till skytterörelsen.

Sommarnumret 1952 innehåller en artikel från Köpings skytteförenings 90-årsjubileum där tre damer får förtjänstmedaljer i silver, fru Elna Carlsson, fru Emmy Andersson och fru Astrid Löfdahl.¹⁶² Att damer fick förtjänstmedalj var ovanligt, vanligtvis var det män som fick dem.

Löjtnant Gustaf Dahlberg hyllade de tre medaljerade kvinnorna i ett tal och påpekade i samband därmed att köpingsföreningen tagit ett initiativ, som han ansåg mycket lyckligt. Tidigare har det visserligen hänt att någon lotta har fått förtjänstmedalj, men eljest hade medaljer till kvinnliga tävlingsfunktionärer varit sällsynta.¹⁶³

Det var som tävlingsfunktionärer som de tre kvinnorna hade gjort tillräckligt stora insatser för att bli belönade med förtjänstmedaljer. Det var kvinnan som funktionär som hyllas inte hennes förmåga som skytt trots de positiva tongångarna på 50-talet om kvinnliga skyttar.

Mannen som norm

För att få syn på det som inte skrivs ut om kvinnorna är det lämpligt att studera hur man skriver om männen. Även om kvinnorna var med och tävlade finns en tydlig diskurs att skytten var en man. Exempelvis skriver man om Björksta och Ängsö Skytteföreningar som har anordnat samkväm ”... till vilket skyttarnas damer inbjudas.”¹⁶⁴ Man fortsätter och

---

¹⁵⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1933 N:o 1 s. 5.

¹⁶⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1933 N:o 4 s. 2–3.

¹⁶¹ I *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1933 No:7 s. 9 finns exempel på ett tillfälle där hon har tävlat.

¹⁶² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1952 N:o 7 s. 16f.

¹⁶³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1952 N:o 7 s. 17.

¹⁶⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1933 N:o 5 s. 8.

skriver: ”Häri genom få skyttarnas damer se, vad skytten under året utträttat och tillfälle gives damerna att hedra sina män för utförda prestationer.”¹⁶⁵ Den rådande genusnormen är att skyttarna var män och kvinnorna hade ingen insikt i deras värld som skyttar. Vid ett tillfälle om året bjuds dock damerna in för att få hylla sina män och deras prestationer. Det blir väldigt tydligt att kvinnans roll var att bli imponerad av sin stora starka man. In på 1940-talet skriver man om prisutdelningen ”varvid skyttarna med damer samlas”¹⁶⁶ och talen avslutas med: ”Skyttet är populärt, men ännu finnas många platser kvar inom skytteleden – må de fyllas av ansvarskännande svenska män.”¹⁶⁷ Trots att kvinnorna fortsätter att tävla utesluts de fortfarande från att erkännas som skyttar. Inte ens i protokoll från Västmanlands skytteförbunds representantmöte 25 augusti 1951 erkänns damer som skyttar. I § 14 om mötets avslutande står det: ”Mina skyttar och damer, vi hylla...”¹⁶⁸ Man vänder sig visserligen även till damerna men det är ”skyttar och damer” inte både manliga och kvinnliga skyttar. I september 1954 skriver man om prisutdelningen i Mälarpokalen: ”Förbundsstyrelsens ordförande major John Kajerdt hälsade välkommen och uttalade sin glädje över att så många skytteledare, skyttar med damer velat närvara.”¹⁶⁹ Året efter vinner Maj Lindqvist Mälarpokalen och blir utsedd till Mälardrottning.¹⁷⁰

I julinumret 1933 kan man läsa en kort artikel om *Frågan om skytte är en idrott*, där man skriver att man i Norge har ställt frågan om skytte är en idrott och självklart är skytte en idrott. ”Det bästa med skyttet är att det kan utövas av män i alla åldrar, år efter år, utan att den, såsom många andra idrottsgrenar idkar till överdrift, påverkar konditionen.”¹⁷¹ Man skriver ut att skytte inte påverkar konditionen utan kan utövas av män i alla åldrar. När man formulerar sig så här stänger man kvinnorna ute. Det till trots att kvinnorna tävlar sida vid sida av männen. I majnumret 1938 skriver man om det personliga skyttekortet som Västmanlands skytteförbund har tagit beslut om att alla aktiva skyttar ska ha med sig på tävlingar. Det som ska stå med på kortet är föreningens namn, namn på skytten, skyttens födelseår, vilken skjutklass skytten tillhör och vilka utmärkelser skytten har fått ”Vidare skolo följande uppgifter antecknas på kortet i den mån de äro kända eller om de äga tillämplighet.”¹⁷² Där ingår, skyttens värnpliktsförhållande, skyttens militära utbildning och vilket år skytten

---

¹⁶⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1933 N:o 5 s. 8.

¹⁶⁶ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1940 N:o 1 s. 13.

¹⁶⁷ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1940 N:o 1 s. 13.

¹⁶⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1951 N:o 11 s. 6–11.

¹⁶⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1954 N:o 9 s. 14.

¹⁷⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1955 N:o 9 s. 13.

¹⁷¹ *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* 1933 N:o 7 s. 4.

¹⁷² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1938 N:o 5 s. 4f.

inskrevs i föreningen.¹⁷³ Det här är ganska typiskt skytteföreningen, det har överlag varit väldigt svårt att få fram om och hur många kvinnor som har varit medlemmar i föreningarna, man lägger större vikt vid skyttarnas ålder och deras värnpliktsförhållanden. Visserligen kan man argumentera för att det öppnar upp för kvinnor med skyttekort när man skriver att uppgifterna ska antecknas i den mån de är kända eller äga tillämplighet.

Rekryteringsproblem som skapar förändring

Från mitten av 50-talet börjar intresset för skytterörelsen minska och i Maj 1955 har antalet medlemmar oroväckande sjunkit och man gör sitt bästa att rekrytera nya skyttar. Ramnäs Skyttekrets lyfts fram som ett bra exempel på hur man ska lösa problemet. ”Ungdomar födda år 1941 eller tidigare såväl pojkar som flickor är välkomna”¹⁷⁴ Här skriver man att både flickor och pojkar är välkomna och beskriver hur deras träningskvällar ser ut där pojkar och flickor ligger sida vid sida och lär sig skyttets konst. För att skapa intresse för skytterörelsen så skapade man 1956 en tävling för rekryter och klass 1 skyttar. Här finns flera kvinnor med bland resultaten men det görs ingen skillnad på man eller kvinna.

Av rekr. kan nämnas Ingeborg Larsson, Säterbo, Sven E.Söderberg, Skinskatteberg och Arne Stran, Björskog, samtliga med 49 p. Av 1 klassen kan nämnas Elisabeth Holmgren, Bernt Olsson och Sixten Hansson med 79 p. Samtliga från Köping.¹⁷⁵

Tävlingen för rekryter och klass 1 skyttar återkommer 1960 men då hade det skett en förändring i synen på vilka det är som skjuter. ”I år har förbundsstyrelsen lagt sig vinning om att få värdefulla pris till de unga pojkarna, som vi hoppas ska värdesättas och bli en sporre till större deltagande kommande år.”¹⁷⁶ 1961 återupprepas orden om att det är till de unga pojkarna man har tagit fram värdefulla priser även om det är kvinnor med i resultatlistorna.¹⁷⁷ 1962 var det den här bilden som fick representera tävlingen:

---

¹⁷³ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1938 N:o 5 s. 4f.

¹⁷⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1955 N:o 5 s.11.

¹⁷⁵ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1956 N:o 10 s. 3.

¹⁷⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* okt. 1960 s. 1.

¹⁷⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* okt. 1961 s. 1–5.

178

I bildtexten står det: ”Ulf Odebo, Skultuna visar Inger Karlsson – också hon framgångsrik i hemmabaneskjutningarna – sin träffbild.”¹⁷⁹ Det är intressant att man påpekar att Inger Karlsson också var framgångsrik, det verkar som om man vill vara tydlig med att båda var duktiga även om det är Odebos träffbild som visas. I texten skriver man vidare:

”Förbundsstyrelsen har även i år lagt sig vinning om att få värdefulla priser till de unga skyttarna, som vi hoppas ska värdesättas och bli en sporre till fortsatt deltagande och större deltagande nästa år.”¹⁸⁰ Först 1962 har man alltså gått över till att tala om de unga skyttarna istället för de unga pojkarna. Kanske tack vare Inger Karlsson framgångar men det kan även vara så att man har fått kritik för sitt sätt att skriva i och med att det är många kvinnor med och skjuter.

Slutdiskussion

Studiens syfte var att undersöka hur man talade om kvinnor inom Västmanlands skytteförbund och vad man skrev genom att använda mig av frågorna:

-Vad och hur skriver man om kvinnorna inom Västmanlands skytteförbund?

¹⁷⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* okt. 1962 s. 1.

¹⁷⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* okt. 1962 s. 1.

¹⁸⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* okt. 1962 s. 2.

- Hur könskodas ordet skytten och sker det en förändring under perioden?

- Vad är det som exkluderas i texterna gällande kvinnorna?

En fråga som inte ställs men ändå väcks är varför kvinnorna ville engagera sig i skytterörelsen. Det kan ha haft flera olika orsaker, nationalismen och utökningen av försvaret skulle kunna vara en.¹⁸¹ Men Tolvhed menar även att kvinnorörelserna på 1920-talet menade att den vunna rösträtten var ett steg på vägen till ett mer jämlikt samhälle.¹⁸² Kvinnorna började röra sig mer och frågan är vad som är orsak och konsekvens av kvinnornas rörelse och det mer pojkkaktiga mode som tillät rörelse.¹⁸³ Tittar man på bilden på Greta Sjöholm så hade hon kjol men med byxor under som tillåter henne att skjuta från alla ställningar¹⁸⁴.

Genusnormen för 1920- och 1930-talet var att kvinnor och män var lämpade för olika saker och om kvinnorna skulle engagera sig i mer manliga sporter behövde antingen kvinnan eller sporten förändra sig.¹⁸⁵ Det här verkar göra skytterörelsen ambivalent, kvinnor bryter mot normen och skjuter men kvinnorna tillhör samtidigt män inom skytterörelsen och att kritisera kvinnorna skulle indirekt vara kritik mot deras män. Alltså skriver man ut deras resultat men nämner dem sällan i referaten. Det finns några undantag mot slutet av 1930-talet där man antingen nämner damklassen på samma sätt som de andra klasserna¹⁸⁶ eller lyfter fram damer som har tävlat med männen. När man läser artikeln om Jancke så verkar det ändå som om man vill uppmuntra kvinnorna: ”... kvinnligt inslag förekommit, har tävlingsledningen valt visa sin tacksamhet till damerna för deras insats i aktivt skytte, oberoende av resultat, genom att lämna dem ett litet hederspris.”¹⁸⁷

I *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* väljer man alltså att inte skriva om kvinnorna mer än resultatet men det går även att utläsa att man på tävlingar uppmuntrar kvinnliga startande. När man väl skriver om kvinnorna som skjuter väljer man att skriva om dem, utan att göra någon intervju eller låta dem komma till tals på annat sätt. Artiklarna kommer dessutom mot slutet av deras karriärer eftersom båda försvinner från rampljuset strax efter att de är publicerade.

---

¹⁸¹ Tolvhed, 2015 s. 57.

¹⁸² Tolvhed, 2015 s. 61.

¹⁸³ Tolvhed, 2015 s. 56.

¹⁸⁴ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s. 1.

¹⁸⁵ Hirdman, 2003 s. 67.

¹⁸⁶ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1930 N:o 12 s. 10.

¹⁸⁷ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1937 N:o 5 s. 1–2.

Från 1920-talet fram till och med 1940-talet tävlar kvinnorna sporadiskt, en del duktiga skyttar så som fru Sjöholm och fröken Jancke och det lilla som skrivs om dem är i positiva ordalag. Under samma tidsperiod skrivs det mer om kvinnorna som arbetar åt skytterörelsen, dvs lottorna men det är i stort sett samma ordval som återkommer, att man tackar lottorna för deras utspisning. Ordet skytten eller skytt är manligt könskodat, man talar om skyttarna och deras damer och att damerna ska komma och hylla sina duktiga skyttar. Det verkar som om det finns kvinnliga skyttar som man inte skriver om eftersom de sedan dyker upp när deras framgångar var så pass stora att de inte längre går att förtiga. Exempelvis fru Sjöholm som man nämner först två år efter att hon har blivit mästerskytt.¹⁸⁸ På 1950-talet sker en förändring i hur man skriver om kvinnorna, nu blir det dels viktigt vilken man de tillhör, antingen förälder¹⁸⁹ eller make¹⁹⁰ dels lägger man in ord som amason som kan påvisa att det är något som inte riktigt passar in i genusnormen. Rallyföraren Ewy Rosqvist som även hon blev kallad amason, var aktiv från slutet av 1950-talet till 1960-talet lyftes ständigt fram som en vacker svensk blondin och bilderna på henne lyfter fram hennes skönhet.¹⁹¹ Det här sättet att diskutera utseende istället för prestation är något som Västmanlands skytteförbund helt låter bli, man sträcker sig så långt som att kalla några damer ”käckä”¹⁹² men bilderna på dem är antingen ansikten eller i skjutposition.

Trots att man är medveten om att kvinnorna är med i tävlingarna skrev man att det var fina priser till de unga pojkarna, det är inte troligt att kvinnorna blev utan pris utan man förbi ser dem helt istället ända fram till 1962. Samtidigt är det svårt att påvisa att kvinnorna inte fick vara med. Tolvhed skriver:

Genushistorisk forskning har påvisat hur under- och särordning utgör återkommande logiker för att vid kvinnornas inträde i mansdominerade och maskuliniserade sammanhang undvika resursomfördelning, statussänkning och – ytters sett – upplösningen av en etablerad genusordning.¹⁹³

För skytterörelsen inleder man visserligen med en under och särordning men redan på 1930-talet börjar kvinnorna skjuta i samma klasser som männen och särordningen blir ointressant. Andra sporter som exempelvis friidrotten ville inte släppa in kvinnorna eftersom det fanns en

---

¹⁸⁸ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1936 N:o 11 s. 1–2.

¹⁸⁹ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1956 N:o 12 s. 12.

¹⁹⁰ *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1956 N:o 10 s. 17–18.

¹⁹¹ Tolvhed, 2015 s. 146.

¹⁹² *Meddelanden från Västmanlands Skytteförbund* 1937 N:o 5 s. 1, 1941 N:o 3 s. 18.

¹⁹³ Tolvhed 2015 s. 122.

risk för avmaskulinisering och kvinnornas maskulinisering.¹⁹⁴ För skyttesporten fanns det inga sådana problem och rörelsen ställning i samhället berodde mer på fredstid istället för kvinnornas intåg. Kvinnorna sågs istället som en möjlighet att bibehålla ett större antal medlemmar när medlemssiffrorna sjönk på 50-talet. Man skulle kunna hävda att den etablerade genusordningen blev upplöst men samtidigt var männen fortfarande i majoritet och skytte är än idag i folks ögon maskulint könskodad. Till stor skillnad från ridsporten som istället protesterade i större utsträckning mot kvinnornas intåg och först släppte in dem 1946 och idag är feminint könskodad.¹⁹⁵ Genom hela undersökningsperioden talade man övervägande positivt om kvinnorna när man talar om dem. Man talade sällan med kvinnorna utan om dem, och lyfte deras större framgångar år efter att de hade skett. Ordet skytt eller skytten var maskulint könskodat ända fram till 1962, det kan även hålla i sig efter min undersökningsperiods slut. Den rådande diskursen verkar vara att tillåta kvinnorna att vara med, samtidigt som förväntningarna är låga på kvinnorna. Det räcker ofta med att ens ställa upp på tävling för att få ett hederspris men när kvinnorna presterar bra tystar man snarare ner det. Ett ambivalent förhållningssätt till kvinnorna verkar vara skytteförbundets bästa beskrivning. Inget öppet motstånd och vid första anblick en positiv inställning till kvinnorna när man erbjuder dem hederspris bara de visar sig på tävlingsbanan. Men det som döljer sig bakom det förhållningssättet var snarare att man inte trodde att de kunde prestera på samma sätt på mannen. När kvinnorna visar att de är lika bra väljer man istället att inte nämna dem alls. Samtidigt är skytterörelsen tidigare än exempelvis ridsporten och när man väl skriver om kvinnorna talar man om prestation istället för utseende.

Vidare forskning

Forskningen på skytterörelsen är ytterst liten och forskningen på kvinnor inom skytterörelsen är i stort sett obefintligt, den här studien undantagen. Det finns många aspekter kvar att utforska, ett intressant område är Stockholms kvinnors skytteförening som startade 1940. Det skulle även vara intressant att ta reda på om det finns något arkiv för Saltsjöbadens skytteförening som redan 1906 lämnade in en motion om kvinnornas rätt till skyttemärken.¹⁹⁶ Saltsjöbadens skytteförening verkar ha varit tidiga med att arbeta för kvinnans rätt att skjuta och blev även motarbetat av Stockholms skytteförbund. Skulle man gå utanför historieämnet så skulle det även vara intressant att undersöka den könskodning som samhället sätter på

---

¹⁹⁴ Tolvhed, 2015 s. 125.

¹⁹⁵ Hedenborg, 2013 s. 60.

¹⁹⁶ Skytterörelsen: Föredragningslistor, verkställande utskottet, 1906–1908 (Krigsarkivet, Stockholm).

skytterörelsen och den könskodning som finns inom skytterörelsen idag. Det finns många sätt skytterörelsen skulle kunna undersökas ur, den var enormt viktig under beredskapsåren men föll sedan helt i glömska när fredstiden kom. Det vore synd om en sån stor del av den svenska historien föll i glömska.

Skjutande damer i didaktiken

Skulle man då kunna använda den här studien i undervisningen? I syftet på ämnet Historia på gymnasieskolan står det:

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin historiska bildning och förmåga att använda historia som en referensram för att förstå frågor som har betydelse för nuet och framtiden, samt för att analysera historiska förändringsprocesser ur olika perspektiv.¹⁹⁷

Genom att utgå ifrån den här studien kan eleverna se att historia inte är helt svart eller vit, det ger även en inblick i lokalhistoria i och med att den undersöker Västmanlands Skytteförbund och ger även en del av kvinnohistorien som inte syns på andra ställen. Det går att vrida och vända på förändringsprocesserna som är i spel under undersökningens tidsperiod och hur skytteförbundet förhåller sig till förändringarna. Med ett avstamp i den här studien kan eleverna själva undersöka de föreningar som de har ett intresse i och se hur deras förhållningssätt har förändrats och kanske kommer att förändras i framtiden. I läroplanen för Historia 1b står det att undervisningen ska behandla följande centrala innehåll:

Olika historiska frågeställningar och förklaringar när det gäller långsiktiga historiska förändringsprocesser som speglar både kontinuitet och förändring, till exempel befolkningsutveckling, statsbildning, jordbrukets utveckling och olika syn på människors värde, på makt och på könsmönster.¹⁹⁸

Genom att ge ett lokalhistoriskt perspektiv kan eleverna sedan jämföra det med den nationella och internationella synen på könsmönster. Att använda sig av material som eleverna kan relatera till kan ge dem en bra ingång till att fördjupa sitt intresse för historien och att den innehåller mycket mer än den klassiska kungalängden som ofta lyfts fram som det enda man lärde sig i skolan. För att ämnet historia ska bli uppskattat som det viktiga ämne det är behöver man ingångar som väcker intresse.

---

¹⁹⁷ Skolverket Ämnesplan Historia, <https://www.skolverket.se/historia-i-gymnasiet> hämtad 2020-05-18.

¹⁹⁸ Skolverket Läroplan Historia 1b

Sammanfattning

Den här studien undersöker Västmanlands skytteförbund diskurs om kvinnor mellan åren 1893 och 1963. Med hjälp av kritisk diskursanalys med ett genusperspektiv undersöker studien hur och vad som skrevs och inte skrevs om kvinnorna och om ordet skytten var könskodat. Studiens källmaterial består av protokoll, äldre handlingar och framförallt medlemstidningen *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund* som kom ut mellan åren 1925 och 1963. Studien visar att det inte finns några protester mot kvinnliga skyttar men den rådande diskursen säger att mannen var normen. Inledningsvis förtigs kvinnornas deltagande i referat men skrivs ut i resultatlistor men från slutet av 30-talet skriver man även om kvinnorna i referaten. Periodvis lyfter man fram männen runt kvinnorna och menar att männen som blir slagna behöver träna mer, men övervägande lyfter man fram kvinnorna som något positivt. I text skriver man ofta om skyttarna som män eller pojkar trots att kvinnorna var med och placerade sig. En ambivalent hållning där kvinnorna i praktiken tävlar på samma villkor som männen men i text förtigs de eller talas om som män.

Källmaterial

Föreningsarkivet Arboga

Västmanlands skytteförbunds arkiv

Tryckta meddelanden 1925–1963 *Meddelanden från Västmanlands skytteförbund*

Äldre handlingar 1923 *Handlingar rörande 30-årsjubileet och tävlan om Mälarpokalen III*

Krigsarkivet i Stockholm

Skytterörelsen

Föredragningslistor, verkställande utskottet, 1906–1908

Referenslista

Bolander, Eva och Fejes, Andreas, Diskursanalys s. 91–115 I Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.), *Handbok i kvalitativ analys*, Upplaga 3, Liber, Stockholm, 2019

Bryman, Alan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Upplaga 3, Liber, Stockholm, 2018

Gustafsson, Harald, Fördjupning 5 Norden och omvärlden, s. 853–866 I Sjöberg, Maria & Cassel, Kerstin (red.), *En samtidig världshistoria*, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2014

Gustafsson, Harald, *Nordens historia: en europeisk region under 1200 år*, 2.uppl., Studentlitteratur, Lund, 2007

Hedenborg, Susanna, *Hästar, hästtjejer, hästluskare: 100 år med Svenska ridsportförbundet*, Svenska ridsportförbundet, Strömsholm, 2013

Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stabila föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003

Klaudi Klausen, Kurt ”Women and Sport in Scandinavia: Policy, Participation and Representation” I *Scandinavian Political Studies*, (s.111–131) Vol. 19- No. 2 1996

Munkwitz, Erica, ”Angels and Amazons: Fox-hunting and Sporting Emancipation for Women” I *The international Journal of the History of Sport* (s. 511–529) 35:6, 2018

Olofsson, Eva *Den föränderliga kvinnligheten* Svensk Idrottsforskning Nr. 2 2003

Olofsson, Eva, *Har kvinnorna en sportslig chans?: den svenska idrottsrörelsen och kvinnorna under 1900-talet* Umeå universitet, 1989 <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:umu:diva-982>

Sundevall, Fia, *Det sista manliga yrkesmonopolet: genus och militärt arbete i Sverige 1865-1989*, Makadam, Stockholms universitet, Stockholm, 2011

Tolvhed, Helena, *På damsidan: femininitet, motstånd och makt i svensk idrott 1920-1990*, Makadam, Göteborg, 2015

Wiesner, Merry E., *Gender in history: global perspectives*, 2nd ed., Wiley-Blackwell, Oxford, 2011

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise, *Diskursanalys som teori och metod*, Studentlitteratur, Lund, 2000

Webbsidor

Malmö Universitet *Susanne Hedenborg* <http://forskning.mah.se/id/lusuhe> hämtad 2020-04-25

Skolverket, Ämnesplan och läroplan för ämnet Historia i gymnasieskolan
www.skolverket.se/historia_i_gymnasieskolan. hämtad 2020-05-18

Sundevall Fia, *Augusta Charlotta Sofia Wästfelt*, Svenskt kvinnobiografiskt lexikon,
www.skbl.se/sv/artikel/AugustaWastfelt hämtad 2020-04-19.

Svensk Skyttesport *Försvarsmakten* <https://www.skyttesport.se/forsvarsmakten/> hämtad 2020-04-15

Svensk Skyttesport *Information* <https://www.skyttesport.se/Information/> hämtad 2020-04-15

Tidningar

Svensk skyttetidskrift: för hem och fosterland! 1904:6